

Josip Celić

STANOVNIŠTVO GRADA RABA PO POPISU IZ 1810. GODINE

Josip Celić
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru
Zadar

UDK 314(497.5Rab)“1810”
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 25.1.2012.
Prihvaćeno: 11.4.2012.

Na temelju popisa stanovništva grada Raba iz 1810. godine, u radu se raščlanjuje i prikazuje društvena struktura Rabljana te za većinu staleža donosi njihova rodovska poveznica. Polazeći od raznovrsnih izvora, pojedinačno, cilj je utvrditi sastav i uređenje obitelji i kućanstva te njihova strukturalna demografska obilježja. Društvena struktura obrađena je kroz prevladavajući sastav tipa obitelji; od plemstva, građanstva, duhovnog staleža do pučana za koje smo utvrdili vrijeme doseljenja. Također, analizira se ekonomska struktura i zaključuje kakav je njen utjecaj na rapske obitelji za vrijeme francuske uprave. U ovoj povijesnodemografskoj analizi ističu se pokazatelji vrsta bolesti, točnije invaliditeta rapskog stanovništva, koji se mogu smatrati lokalnim specifičnostima.

Ključne riječi: Rab, popis stanovnika, 1810. godina, obiteljska-društvena-gospodarska struktura, povijesna demografija

Geografsko obilježje i gravitacijska odrednica

Otok Rab svojom je površinom od 90,84 km² i dužinom 22 km najmanji otok najsjevernije skupine naseljenih kvarnerskih otoka. Od susjednog kopna, hrvatskog Podgorja koje započinje od Kraljevice preko južnih obronaka Velebita, a završava na vratima paškog tjesnaca s dalmatinske kopnene strane, dijeli ga tjesnac kojeg su Mlečani nazivali *Canale della Morlacca*. Unutar iste otočke skupine, na sjeveru prema Krku odijeljen je Senjskim vratima, a Malim Kvarnerom od otoka Lošinja i Cresa. Najmanje je udaljen od otoka Paga, Lunskim rtom – koji je tijekom rapske povijesti, unatoč međuotočkim sporovima, skupa s Novaljom na Pagu pripadao rapskoj komuni. Otoku pripada nekoliko otočića: sv. Grgur, Goli, Maman, Sridnjak, Šaljivovac, Laganj veli i mali, Dolfin i Trstanik, sv. Juraj, Dolinj, Mišnjak, otočić Lukovac, kao i sjeverno poluotok Lopar.¹ Geografskom opisu otoka valja spomenuti važnu sigur-

¹ Vladislav Brusić, *Otok Rab*, Rab – Zagreb 1926., str. 5; Mirko Marković, *Hrvatski otoci na Jadranu*, Zagreb 2004., str. 74; *Hrvatska Enciklopedija*, sv. 9, Zagreb 2007., str. 129.

nosnu kariku, vrh Kamenjak sa 408 metara nadmorske visine, koji se prostire cijelom dužinom otoka, iz čega možemo zaključiti da je mogao biti zaštićen, odnosno siguran od različitih utjecaja, najčešće ljudskog čimbenika s mora i kopna.²

Središte političkog, upravnog, gospodarskog i crkvenog otočkog života bilo je u samom gradu Rabu. Iskoristivši značenje pomorstva, Rabljani su se strateški odredili prema toj gospodarsko-pomorskoj grani koja je presudno utjecala u oblikovanju njihovih izvanotočkih doticaja, kako sa susjedima na obali: s Karlobagom, Jablancom, Senjom, Rijekom, Trstom i Venecijom, tako i udaljenijim krajevima – na istoku s Carigradom i na sjeveru s Ugarskom. Točnije, Rab je bio dodirna točka glavnog europskog trgovačkog puta, odnosno veza između središta velikih regionalnih političkih entiteta: Venecije, Napuljskog Kraljevstva i Ugarske.³

Povijesno-pravna tradicija

Život na Rabu traje tisućljećima, a sam grad formira se po antičkom uzoru i postaje značajno upravno, kulturno i privredno središte otoka i šireg područja.⁴ Rano ga, u srednjem vijeku, naseljava hrvatska etnička skupina. U stoljećima visokog srednjeg vijeka dovršava se povijesni prijelaz društvenog, gospodarskog i kulturnog oblika života hrvatskog žiteljstva. U suživotu s preostacima romanskog, ili romaniziranog ilirskog starosjedilačkog stanovništva, grad Rab stvara svojstvene oblike političko-upravnog značaja: autonomna općinska organizacija s gradskim častima i dužnosnicima oživotvorenoj u kasnoantičkoj, odnosno bizantskoj gradskoj općini s priorom na čelu i Vijećem gradskih odličnika – jezgri i osnovi daljnjeg klasnog i staleškog organiziranog života u stoljećima srednjega vijeka. Od pamtivijeka Rab je dijelio povijesnu sudbinu obalnog dijela Dalmacije.⁵

U osvit novog doba (vrijeme Prve austrijske uprave i francuske okupacije) Rab ulazi kao izgrađena i staleški uređena gradska komuna sa svim tijelima koja su postojala i u drugim gradovima s tako jednako dugom municipalnom pravno-povijesnom tradicijom na istočnojadranskoj obali, poput Zadra, Trogira i Kotora. To znači da je na Rabu očuvan neprekinuti pravno-povijesni slijed urbanih institucija, kad ih promatramo u kontekstu svih promjena koje je srednjovjekovno društvo sa sobom donijelo. Temelj gradskih prava i povlastica su brojne isprave izdane od hrvatskih kraljeva, počam od one iz 1071. godine, zatim hrvatsko-ugarskih kraljeva, poznate Kolomonove iz 1111.,⁶ i isprave prihvaćanja mletačke vlasti 1018. godine – koje su bile osnovni temelj za kasnije potvrde istih prava, povlastica i stjecanje no-

² Dušan Mlacović, *Pad i uspon rapskog plemstva*, Zagreb 2008., str. 195.

³ Isto, str. 151.

⁴ Mate Suić, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb 1976., str. 19, *et passim*, 261.

⁵ Lujo Margetić, Iz starije pravne povijesti Raba, u: *Rapski zbornik*, Zagreb 1987., str. 199, *et passim*; Neven Budak, Neki elementi demografsko-ekonomskog razvoja i prostorne organizacije otoka Raba od XI. do kraja XIII. stoljeća, u: *Rapski zbornik*, Zagreb 1987., str. 193-197.

⁶ Milan Šufflay, A két Arbei iker-oklevél, *Századok*, god. 39, br. 4, Budapest 1905., str. 297-319.

vih.⁷ Komunalno uređenje dostiže svoj vrhunac donošenjem i konačnom redakcijom statuta 1325.-1326., kojim su uređeni svi politički, društveni, pravni i privatnopravni odnosi unutar grada s područjem njegove jurisdikcije,⁸ što se odnosi na sjeverni dio otoka Paga, koji je vjerojatno od kasne antike ušao u dio rapskog agera.⁹ Rapske su povlastice iskazivane i potvrđivane u više navrata, sve do uspostave mletačke vlasti, a posebno je određen položaj rapske općine u odnosima grada i kralja Ludovika Anžuvina.¹⁰ Mletačka vlast zatječe rapsku općinu organiziranu poput drugih u Dalmaciji, a svoj odnos prema Rabu iskazuje u nešto drugačijem obliku negoli prema ostalim dalmatinskim gradovima.¹¹ Gradska autonomija, civitet koji se očituje u rapskoj biskupiji, te staleški uređena općina "baština" je s kojom grad Rab ušao u 19. stoljeće.

Oblikovanje gradskih staleških struktura

U tisućljetnom postojanju rapskog municipija, kao i prava u ostalim dalmatinskim gradovima, komunama i zajednicama, promijenila se njegova samostalnost i samoupravno pravo, naslijeđeno i stečeno pod Mlečanima, još bezobzirnije ukidano pod francuskom vlašću, a nadalje i za Druge austrijske uprave.

U procesu reformi za vladavine Francuza, kako na Rabu tako i na susjednom Pagu, potomci njihova plemstva uz sloj bogatijeg građanstva ljubomorno su čuvali elemente svoje autonomije koja određuje klasno-staleški ustroj njihovih općina.¹² Francusko je razdoblje za Rab značilo početak odumiranja starog srednjovjekovnog komunalnog društva, i tek najava oblikovanja novog – građanskog, čime je otvoren proces daljnje društvene preobrazbe. Novoustanovljena općinska uprava je ustanova općih javnih djelatnosti, a nju su na Rabu sačinjavali: načelnik (*podesta*), četiri prisjednika (pristavi) te četrnaest imenovanih vijećnika. Uz upravu, to je bilo općinsko izvršno tijelo.¹³ Tajnik općine, uz jednog činovnika, bili su plaćeni namještenici, a svi ostali uključujući i načelnika, obavljali su svoje funkcije radi ugleda i časti. Taj, u biti, aristokratski princip važio je za cijelu Dalmaciju, a iza nje se krio sasvim određeni interes, kojega bismo na Rabu mogli označiti čak i staleškim. K tome, i za francuske

⁷ Stjepan Antoljak, *Izvori i literatura o prošlosti otoka Raba od ranog srednjeg vijeka do godine 1797.*, Zadar – Rab 1986., str. 3-28.

⁸ Ugo Inchiostrri – Girolamo Galzigna, *Gli statuti di Arbe*, *Archeografo Triestino*, N. S, sv. 23, Trst 1901., str. 36, *et passim*; Lujko Margetić, *Statut rapske komune u 14. stoljeću*, Rab – Rijeka 2004., str. 56, 74.

⁹ Aleksij Škunca, *Rapski posjedi na Pagu*, u: *Rapski zbornik*, Zagreb 1987., str. 213-216.

¹⁰ *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (dalje: CD), prir. Tadija Smičiklas et al., 18 sv., Zagreb 1904.-1990., sv. 15, str. 42-43.

¹¹ Ivan Pederin, *Mletačka uprava, privreda i politika u Dalmaciji (1409-1797)*, Dubrovnik 1990., str. 7, *et passim*.

¹² Tereza Ganza Aras, *Život na Rabu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, u: *Rapski zbornik*, Zagreb 1987., str. 439-440; Šime Peričić, *Prilog upoznavanju gospodarskih prilika na otoku Rabu u XIX. stoljeću*, u: *Rapski zbornik*, str. 417-418; Lucijan Marčić, *Antropogeografska ispitivanja na severodalmatinskim ostrvima (Rab, Pag, Vir)*, *Srpski etnografski zbornik*, knj. 23, Beograd 1926., str. 283-285; Brusić, *Otok Rab*, str. 133-137.

¹³ Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), Spisi generalnog providurstva (dalje: SGP), 1807., Tit. 14, rub. 6, fol. 126; Arbe 23. aprile, *Il Regio Dalmata (Kragliski Dalmatin)*, god. 2, br. 19, 9.V.1807., str. 150.

su uprave ostali živi specifični oblici feudalnog sustava (*colonat*), staleške strukture (*ex nobili*). Ovdje je zemljišna aristokracija, ili onodobna oligarhija i dalje postojala kao grupacija, a njena se ne samo gospodarska moć, nego i politička vlast na otoku zasnivala na posjedovanju zemlje obrađivane tuđom radnom snagom, i tako ostala nepromijenjena dugi niz desetljeća kroz 19. stoljeće. Tako se, bez obzira na namjere francuske vlasti, dogodilo da općinsku upravu dalje vode zemljišni veleposjednici i bogati građani, a načelnik se ponašao kao nekadašnji knez. U upravljanju općinskim poslovima seljaci nisu sudjelovali, a općinska upravna vlast za svoje potrebe služila se seoskim glavarima (*capovila*), kako je to bilo i pod prijašnjim vlastima, prve austrijske i dugih stoljeća mletačke uprave. Stoga, ne stoji tvrdnja Stijepa Obada kako su u općinskom Vijeću 1807. godine sudjelovali predstavnici rapskog seljaštva (sic!).¹⁴ Kad pogledamo listu prvih općinskih vijećnika iz 1807. godine i onu iz 1810. vidimo da nema niti jednog seljaka, te je iz tog razloga Obadova tvrdnja neprihvatljiva. Kako bi mogao itko iz tog sloja sjediti u Vijeću, kad je selo nepismeno? Za francuske uprave grad Rab ima sljedeće ustanove: ustanovu upravnog karaktera – što odgovara općini s Vijećem, ustanovu sudbenog karaktera – odnosno ima Pomirbeni sud kao prvostupanjsku kantonalnu sudbenu instituciju prve instance, te naposljetku ustanovu političkog karaktera u vidu Vladine poddelegacije kao osnovne jedinice na razini kantona za državno upravljanje i nadgledanje javnih poslova.¹⁵

Grad Rab ide u red onih dalmatinskih komuna – samoupravnih gradova – koji su imali pravni, društveni i povijesni kontinuitet od antike do danas. To znači da u tradiciji municipaliteta i punog civiteta kao sjedišta jedne od naših najranijih biskupija, i njegovih popratnih pojava kao što su nastanak i razvitak društvenih staleža nije bilo prekida, već se društveni razvoj tog otoka odvijao u krilu starih institucija koje su se prilagođavale novim političkim prilikama.

Dolaskom na ove prostore francuska je vlast izvršila preustrojstvo dotadašnjeg upravno-sudbenog uređenja na svim razinama, pa tako i lokalne rapske općine. Točnije, samo je nastavila zacrtan plan Austrije, ali zbog njene kratkotrajne uprave promjene nisu mogle biti oživotvorene. Grad Rab je prema Dandolovom administrativnom ustrojstvu bio kantonalno i općinsko sjedište. Kao karika u lancu upravno-političke vlasti, na čelu kantona nalazio se vice-delegat koji je trebao osigurati stalnu, neposrednu i pouzdanu podvrgnutost generalnom providuru.¹⁶ U centralističkom djelokrugu poslova, načelnik općine bio je predsjednik Komunalne uprave koja je bila obvezna objavljivati zakone, dekrete i proklamacije, voditi registar o stanju populacije te brinuti za ostale vitalne komunalne potrebe.¹⁷

¹⁴ Stijepo Obad, Razvoj hrvatskog narodnog preporoda na otoku Rabu, u: *Rapski zbornik*, Zagreb 1987., str. 433.

¹⁵ Bonina Bezmalinović, Francuska uprava u Dalmaciji 1806.-1809., *Jugoslavenski historijski časopis*, god. 23, br. 1-2, Beograd 1988., str. 108; Vjekoslav Maštrović, *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću*, Zagreb – Zadar 1959., str. 48.

¹⁶ Bezmalinović, Francuska uprava, str. 108; Maštrović, *Razvoj sudstva*, str. 52.

¹⁷ Bezmalinović, Francuska uprava, str. 112.

U pogledu sudbenog uređenja Rab je imao prvostupanjski inokosni pomirbeni sud (*Giudizio di Pace*), za grad i njegov sudbeni kotar. Nadležnost ovoga suda odnosila se stvarno na predmete građansko-imovinsko pravne naravi.¹⁸ Prema popisu stanovništva, u Rabu je djelovao jedan sudac i njegov zamjenik. Upravne poslove obnašali su načelnik, općinski tajnik, tri pisara i dva kancelarijska činovnika – svi na državnom proračunu, osim načelnika.

Crkveno ustrojstvo

U osvit 19. stoljeća Rabljani su se s pravom mogli podičiti da u neprekidnom trajanju imaju jednu od najstarijih hrvatskih biskupija. Naime, rapski biskup Tician spomenut je u spisima dvaju salonitanskih Sabora (530. i 533. godine),¹⁹ premda je u to vrijeme podržavana legenda (kao i u Ninu) o apostolskom porijeklu rapske biskupije – preko izmišljenog Petrovog učenika Domnija koji je propovijedao kršćanstvo u Saloni, a odakle se preko tobožnjih kršćanskih učenika, pa se time i osnutak biskupije vezuje uz grad i otok Rab.²⁰ Iako starost i apostolicitet rapske biskupije nije predmet ove radnje, valja primijetiti da ovaj konstrukt svoje izvorište ima u Tomi Arhiđakonu.²¹

Sjedište rapske biskupije (*Dioecesis Arbensis, Episcopatus Arbensis*) je u gradu Rabu, a njene granice su se podudarale s teritorijem rapske općine. Jedina iznimka je sjeverni dio otoka Paga, tisućljetni politički rapski posjed koji je početkom francuske uprave pripojen paškom kantonu i općini, iako je u crkvenoj nadležnosti ostao pod jurisdikcijom rapskog biskupa. Geografski na sjeveru, Rapska biskupija graničila je s Krčkom, zapadno s Osorskom, na istoku Senjsko-modruškom, a južno na otoku Pagu sa Zadarskom nadbiskupijom – čiji je bila sufragan.²²

Bulom pape Anastazija IV., izdanom 17. listopada 1154., koja započinje riječima *Licet universalis Ecclesiae*, rapski je biskup uspostavom Zadarske nadbiskupije i metropolije postao sufraganom novouspostavljene sjevernojadranske metropolije, i u takvom je odnosu ostao do 1828. godine kada papa Lav XII. svojom Bulom *Locum Beati Petri* u potpunosti apostolskom vlasti zauvijek ukinuo, tj. dokinuo naslov, ime, narav, bit i cijelo tadašnje stanje Rapske biskupije.²³

Do tada je Rapska biskupija brojila pet župa, od kojih je gradska župa bila i katedralna. Sukladno običajima i propisima Katoličke Crkve i rapskog je biskupa imenovala Sveta Stolica, odnosno, njegovo je imenovanje spadalo na izbor i odluku samog Svetog Oca i njegova kardinalskog konzistorija. Službeni naziv bio je Rapska

¹⁸ Maštrović, *Razvoj sudstva*, str. 48.

¹⁹ Milan Ivanišević, *Povijesni izvori, Salona Christiana*, Split 1994., str. 159-161.

²⁰ DAZd, *Dijecesanski spisi, 1815.*, kutija 52, I, fasc. IV, fol. 6.

²¹ Stjepan Gunjača, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji*, sv. 1, Zagreb 1973., str. 42, *et passim*.

²² Daniele Farlati, *Illyricum Sacrum*, knj. V, Venetiis 1775., str. 223-224.

²³ Carlo Federico Bianchi, *Zara cristiana*, sv. 2, Zadar 1879., str. 502-505, 512-523.

biskupija ili Rapska dijeceza (*Episcopatus Arbensis, Dioecesis Arbensis*).²⁴ Od davnina je u biskupiji ustrojen rapski stolni kaptol, ustanova iz srednjeg vijeka. Službeni naziv kaptola glasi: "Časni kaptol rapske katedralne crkve" (*Venerabile Capitulum Cathedralis Ecclesiae Arbensis*). Članovi stolnog kaptola bili su kanonici, a njih je, u punom sastavu tog zbora bilo dvanaest rezidencijalnih članova nadarbenika. Među njima su postojale časti: kaptolski arhiđakon, arhiprezbiter i primicerij. Arhiđakon je "glava" kaptola; on saziva kaptol na redovite sjednice (kapitul) i njemu predsjedava. Ariprezbiter je njegov prvi pomoćnik i zamjenik, dok je primicerij, kao i u ostalim kaptolima u Dalmaciji, nadstojnik kanoničkog kora.²⁵ U duhu odredbi Tridentinskog koncila biskup je postavljao svog generalnog vikara, i tada najčešće jednog od uglednijih i učenijih kanonika, uz čiju je pomoć upravljao biskupijom.

Pored redovitih dušobrižničkih obveza, kanonici su brinuli za katedralu i niži katedralni kler, dok su svoje dužnosnike birali na kapitolu.²⁶

Poput ostalih kaptola u mletačkoj Dalmaciji, a i u prvim godinama austrijske uprave, kaptol je još uvijek sam vršio izbor svojih članova. No, već carskom odlukom iz 1804. godine svi su kaptoli izgubili pravo takvog oblika biranja crkvenih uglednika.²⁷ Iznimka je napravljena u siječnju 1806. godine kada je guverner Thomas Brady, na odlasku s dužnosti, dopustio svim kaptolima u Dalmaciji, pa tako i rapskom, da izborom mogu popuniti sve upražnjene kanonikate do onog dana kada službeno nastupi uredovanje francuske vlasti.²⁸ Sva crkvena imenovanja pod novom upravom slijedila su odredbe konkordata sklopljenog 1801. godine između cara Napoleona i pape Pija VII.

U gradu Rabu bila je samo jedna župa katedralne crkve Marijina Uznesenja. Glavni župnik grada bio je kaptolski arhiprezbiter, a uz njega dušobrižničku službu *per turnum* obavljali su katedralni kanonici i dušobrižnički pomoćnici (*mansionari*).²⁹ Po župama u rapskim selima služili su stalni župnici i dušobrižnici ili popovi koje je postavljao rapski biskup kao njihov ordinarij. Redoviti župnici su bili u Loparu i Novalji, a uz njih su ispomagali u pastvi kapelani koji su opsluživali niže župske jedinice, tzv. kapelanije. Kapelana je stoga bilo u Barbatu, Svetoj Luciji, Kaplaku, Mundanijama, Kampur, Supetarskoj Drazi i Lunu na otoku Pagu.³⁰

Nad mnogim gradskim, prigradskim i seoskim crkvama živući članovi rapskih plemićkih ili građanskih obitelji imali su pravo skrbništva (*ius patronatus*), za koje su crkve temeljem patronatskog prava postavljali svoje dušobrižnike. Ipak, prestižna je

²⁴ Farlati, *Illyricum Sacrum*, knj. 5, str. 224.

²⁵ Ante Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli Dalmacije, Hrvatskog primorja, kvarnerskih otoka i Istre*, Zagreb 2008., str. 330-334.

²⁶ DAZd, Dijecezanski spisi, 1815., kut. 52, I, fasc. IV, fol. 13, 14.

²⁷ Ivan Ostojić, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb 1975., str. 320.

²⁸ Stjepan Antoljak, *Predaja Dalmacije Francuzima (1806)*, *Rad JAZU*, knj. 288, Zagreb 1952., str. 171.

²⁹ DAZd, Spisi Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije 1807.-1810., sv. 31, poz. 1, fol. 170.

³⁰ DAZd, Dijecezanski spisi, 1815., kut. 52, I, fasc. IV, fol. 2.

bila crkva sv. Damjana na brdu, podignuta još u srednjem vijeku od rapskih plemića, koji su redovito postavljali njenog kapelana.³¹

Bilo je i natjecanja između dvaju staleža, plemićkog i građanskog. Primjerice, od srednjega je vijeka u Rabu je postojao ženski benediktinski samostan za plemićke kćeri, a onda je bogato rapsko građanstvo (i puk) na svoj trošak 1560. godine dalo podići samostan benediktinskog reda za svoje gojenice, samostan sv. Justine, koji je ukinut i zatvoren u vrijeme francuske uprave u Dalmaciji.³²

Od 1783. godine rapski je biskup stanovao ili rezidirao u napuštenom samostanu franjevac konventualaca, uz crkvu sv. Ivana Krstitelja. Razlog tome bio je taj što se polovicom 18. stoljeća stara biskupska rezidencija urušila te je bila nepogodna za stanovanje. Biskupi su, stoga, bili prinuđeni živjeti u iznajmljenoj kući, dok im mletačka vlast nije dodijelila spomenute samostanske prostore i novčanu pripomoć od 800 dukata za popravak rezidencije. U tu svrhu, zadnji je rapski biskup Ivan Petar Galzigna utrošio 500 dukata, svojih novčanih sredstava.³³ Po vjeroispovijesti svi stanovnici u rapskoj biskupiji bili su rimokatolici, a "inovjeraca" uopće nije bilo.

Od redovničkih zajednica u gradu Rabu postojala su dva ženska benediktinska samostana,³⁴ te jedan muški samostan istoga reda. Bili su to samostani starih opatija sv. Petra u Supetarskoj Drazi i sv. Stjepana u rapskom Barbatu, opustjeli još u prvim desetljećima 15. stoljeća, a koji su prešli pod sustav crkvenih komendi, što znači da se za opatije imenovao naslovni opat, najčešće iz redova rapskih kanonika ili katedralnih svećenika koji su uživali prihode s njihovih dobara.

Samostan franjevac konventualaca ukinut je još za mletačke uprave. Nedaleko grada, u Komrčaru, uz crkvu sv. Frane bio je samostan franjevac trećoredaca.³⁵ Ukinut je 1823. godine.³⁶ Franjevački samostan Male braće opservanata postoji još i danas u zajednici sv. Eufemije u Kamporu.³⁷ Dominikanska zajednica u Rabu spominje se već 1426. godine,³⁸ kako to donosi pisac povijesti dominikanskog reda u hrvatskim krajevima, S. Krasić. U razmatranom razdoblju dominikanci se u Rabu ne spominju, a nije ih bilo ni u 18. stoljeću.³⁹

Prema izrađenom nacrtu ukidanja biskupija u Dalmaciji, potaknutim od generalnog providura Vicenza (Vicka) Dandola, Rapska biskupija bila je predviđena za potpuno ukidanje, što je i provedeno u vrijeme druge austrijske uprave.⁴⁰

³¹ CD 11, str. 258.

³² Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. 2, Split 1964., str. 140.

³³ DAZd, *Dijecezanski spisi*, god. 1815., svež. 2, fasc. 4, fol. 8.

³⁴ Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. 2, str. 135-136, 140-141.

³⁵ Brusić, *Otok Rab*, str. 92, 131.

³⁶ Petar Runje, *Franjevci trećoreci-glagoljaši na Rabu u srednjem vijeku*, u: *Rapski zbornik*, Zagreb 1987., str. 333-336; Mlacović, *Pad i uspon*, str. 105.

³⁷ *Šematizam franjevačke Provincije sv. Jerolima u Dalmaciji i Istri*, Zadar 1990., str. 65, 68.

³⁸ Stjepan Krasić, *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb 1997., str. 9.

³⁹ Isto, str. 52.

⁴⁰ Fabbio Luzzatto, *La politica ecclesiastica dell'ultimo Provveditore Generale in Dalmazia (1806-1809)*, *Archivio storico per la Dalmazia*, god. 9, br. 17, fasc. 102, Roma 1934., str. 301-310; Slavko Kovačić,

U izvješću vladinog poddelegata Pasquallija iz 1810. godine na Rabu su još uvijek postojale dvije muške i dvije ženske redovničke zajednice. Samostan sv. Bernardina, redovnika franjevacu male braće ili opservanata provincije sv. Jeronima u Kamporu imao je relativno dobar broj članova, njih sedam: otac gvardijan, pet zavjetovanih redovnika (fratarara) i jedan redovnički brat. U rapskom predgrađu (*borgo*) ili varoši bio je i drugi redovnički samostan posvećen svetom Frani, a taj je pripadao franjevcima trećoredcima. U njemu su bila svega dva redovnika. Vladin poddelegat preporuča pokrajinskim vlastima da se taj samostan dokine kao beskoristan.⁴¹

U samom gradu postojao je ženski benediktinski samostan svetog Andrije.⁴² Samostan je bio namijenjen za redovnice iz redova rapskog plemstva, a u njemu je bilo devet osoba: šest redovnica i tri gojenice. Od redovnica jedna je bila opatica (*abadessa*), priora, i četiri zavjetovane redovnice ili korne majke. Uz njih su bile tri gojenice (*educande*). Duvne se bave odgojem i podukom ženske djece, a spremne su uzdržavati osnovnu školu za djevojčice, ako je mjerodavna vlast otvori.⁴³

Katedralni kler u Rabu bio je brojna, možda čak i preko mjere. Sam kaptol brojao je dvanaest članova. Svi članovi kaptola imali su pravo vršiti dušobrižničku službu. Tri su kaptolske časti arhiđakon, arhiprezbiter i primicerij. Arhiđakon je glava kaptola i prvi biskupov asistent u pontifikalnim funkcijama. Arhiprezbiter kao drugi kaptolski dostojanstvenik prvi je župnik grada; dužan podučavati vjeronauk, a u biskupskim odsustvu vrši sve pontifikalne funkcije, što znači da je njegov prvi celebrans u katedrali.⁴⁴ Primicerij je kao i u ostalim dalmatinskim kaptolima predstojnik katedralnog kora. U niži katedralni kler spadaju mansionari, župnički pomoćnici u dušobrižništvu pa ih zato u izvješću nazivaju *conparochi*, prevedeno sužupnici. Njih je bilo ukupno šest, zatim je tu i šest svećenika s naslovom beneficiranih koralnih đakona koji su bili obvezni na koralnu službu. Nakon njih upisani su prosti katedralni svećenici, nestalnog broja, a najčešća su uživali nadarbine pojedinih manjih kapela u gradu i otoku. 1810. godine bilo ih je 20, zbrojeno katedralni rapski kler se sastojao od 44 člana.⁴⁵

Bratovština je do 1809. u gradu Rabu bilo je sedam: Svete Marije rapskih kalafata u katedrali, Svetog Roka u crkvi istog imena, Gospe od Karmena u crkvi redovnica sv. Justine, Svete Barbare rapskih topnika, također u crkvi sv. Justine, Svetog Križa proplakanog u crkvi istog imena, Svetog Kristofora i Svetog Nikole u istoimenim

Ristrutturazione delle circoscrizioni ecclesiastiche in Dalmazia, Ristrutturazione delle circoscrizioni ecclesiastiche in Dalmazia, u: *Istria e Dalmazia nel periodo Asburgico dal 1815 al 1848*, ur. Giorgio Padoan, Ravenna 1993., str. 255-291.

⁴¹ DAZd, Spisi Pokrajinske Intendence za Dalmaciju, 1810.-1813., Tit. VIII, Vjeroispovijesti (Culto), Miscellanea, god. 1810., sv. 20, br. 3.

⁴² Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. 2, str. 135-136.

⁴³ Isto, str. 135-136.

⁴⁴ DAZd, Spisa Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije 1807.-1810., sv. 31, poz. 1, fol. 6r-6v.

⁴⁵ Isto, br. 976 (10, 23).

crkvama.⁴⁶ Od njih je najuglednija bila bratovština Svetog Kristofora koja bilježi u svom članstvu uglavnom rapsku elitu (*nobiles fratres*).⁴⁷

Grad Rab imao je i nekoliko karitativno-nabožnih ustanova. Prvo je bilo zaklonište siromaha poznato kao priorat Zaro, a osnovala ga je obitelj istog prezimena na Rabu. Skrbnik priorata bio je rapski plemić Juraj Livić koji je nad njim imao patronsko pravo. Hospitalom ili ubožnicom sv. Nikole i sv. Katarine upravljao je Ivan Toma Galzigna kao izaslanik Javne dobrotvornosti. Treća je dobrotvorna ustanova (*Pio istituto*), ili nabožni zavod Ugalia, nazvana po svom utemeljitelju, a njom je upravljao izaslanik Javne dobrotvornosti. Četvrta je bila Decola, također nazvana po osnivaču, kojom je upravljao izaslanik Javne dobrotvornosti. Za sve ove dobrotvorne ustanove Vladina poddelegacija preporuča da se sačuvaju zbog prijeke potrebe i skrbi za brojne rapske siromahe.⁴⁸

* * *

Povijesno-demografska analiza popisa stanovništva grada Raba iz 1810. godine

Za vrijeme francuskog popisa stanovništva, u zadarskom je distriktu među gradovima u Rabu najranije načinjen popis stanovništva, što potvrđuje nadnevak od 8. travnja 1810.⁴⁹ Za potrebe vlasti, sastavio ga je na talijanskom jeziku Josip Bevilacqua, rapski bilježnik i kancelar biskupske kurije, a danas je pohranjen među spisima Pokrajinske intendance za Dalmaciju u Državnom arhivu u Zadru. Prema demografskim odrednicama smatramo ga svjetovnim popisom s ograničenim obuhvatom. Slobodno možemo ustvrditi da je vrlo zanimljiv, čak napredan u usporedbi s drugim popisima iste svrhe u tom popisnom razdoblju. Rubrike u popisu pružaju nam podatke brojnih strukturnih obilježja počevši od prezimena i imena upisnika, spolno-dobnu, bračno-statusnu, veličinu obitelji i kućanstva, do gospodarske, staleške i vjerske strukture stanovništva. Anagraf je zabilježio i osobe duhovnog staleža, koje su obitavale u svojim zajednicama. Svakako je korisna rubrika u kojoj je popisivač bilježio svoje primjedbe, najčešće o zdravstvenom stanju ili tjelesnim manama upisane osobe.

Na temelju podataka iz anagrafa prikazujemo raščlambu obiteljskih zajednica stvorenih od bračnih parova, udovaca ili udovica, s djecom ili bez nje, oblika njihova življenja i veličine kućanstva, potom obilježja samaca / samkinja, te svećenstva i

⁴⁶ DAZd, Spisi Pokrajinske Intendence za Dalmaciju, 1810.-1813., Tit. VIII, Vjeroispovijesti (Culto), sv. 31, poz. 1, fol. 12.

⁴⁷ DAZd, Spisi Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije 1807.-1810., sv. 31, poz. 7, br. 577 (953); Spisi ukinutih bratovština, br. 76, Bratovština Sv. Kristofora (1443.-1670.), fol. 3-9.

⁴⁸ DAZd, Spisi Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upražnjena dobra Dalmacije 1807.-1810., sv. 31, poz. 7, br. 977 (674).

⁴⁹ DAZd, Spisi Pokrajinske Intendence za Dalmaciju, god. 1810., Tit. XVIII, rub. 2, s. f.

redovničkih zajednica. Za raščlambu obiteljskih zajednica odlučili smo se iz razloga što je obitelj osnovna jezgra svakog društvenog sustava, i odrednica naše analize popisa. Ujedno, takav je pristup određen i popisom stanovništva, odnosno popisivačevim bilježenjem rapskih zajednica.

Iako je s francuskom vlašću započelo oblikovanje novog građanskog društva, taj proces preobrazbe nije se odvijao *ad hoc*, jer su još uvijek bile prisutne i, u određenoj mjeri jake, preostale stare komunalne strukture, njihove obitelji ili pojedinci – stoga smo odlučili raščlambu obiteljskih i neobiteljskih zajednica u gradu Rabu još uvijek staleški strukturirano promatrati.

U trenutku popisa u gradu je ukupno bilo 148 bračnih parova; iz plemstva 21 (14.2%), građanstva 10 (7.1%), i najbrojnijih 117 (79.3%) pučkih. Prema obiteljskim odrednicama, bračnih parova s djecom ili bez djece u plemstvu je zastupljeno 21 obitelji, od kojih su 17 (81.1%) s djecom, a četiri bez djece. Deset je građanskih obitelji, bračnih parova, sedam s djecom (70.4%) i troje bez nje. U ukupno 117 pučkih obitelji 88 (75.7%) ih ima djecu različitog uzrasta, dok 29 nemaju djecu – ili nisu iskazani ako su se do nastanka popisa osamostalili, oženili / udali, odselili i slično.

Po oblicima življenja analizirane obitelji dale su pretpostavljene podatke, koje iskazujemo. U jednom primjeru kod plemstva i pučana obitelj živi s oba roditelja, odnosno dvije i četiri s ocem udovcem, dok s majkom udovicom žive samo pučani, deset obiteljskih zajednica. Zabilježena je i zajednica oženjene braće, iz puka pet i jedna plemićka. Ta činjenica ne bi trebala čuditi, jer su i jedni i drugi, nerasipanjem, željeli sačuvati svoja porodična dobra. Ipak, najveći broj parova iz sva tri staleža živi samostalno, u vlastitoj obiteljskoj jezgri. Neoženjena braća obitavala su u šest zajednica oženjene braće; tri iz plemstva, dvije pučke i u jednoj građanskoj obitelji. Pet je primjera (iz plemstva tri, iz puka dva) u kojima udata sestra stanuje s oženjenim bratom, no, to su bile udovice s djecom ili bez nje. Slično toliko, šest je neudatih sestara koje ostaju živjeti u obiteljskoj zajednici brata – uglavnom djevojke mlađe životne dobi, ili starije osobe (“stare cure”) s tjelesnim ili zdravstvenim manama. S nekim od obiteljskog srodstva stanuje ukupno osam rapskih obitelji; iz puka četiri, iz plemstva tri i iz građanstva jedna. Ovoj grupi ljudi ubrajamo nećake, rođake ili šire: punice, svastike, pastorkinje – stečenim ozakonjenjem braka. Zamjetan je broj obitelji, bračnih parova, koje u zajedničkom kućanstvu žive s pridruženim članovima kućanstva – najčešće su to sluge ili sluškinje. Zastupljeni su u sva tri staleža; 13 u plemićkim i pučkim obiteljima i kod pet građanskih obitelji bračnih parova. Tako prilično velik broj osoba na služnosti potvrđuje materijalnu jakost pripadnika rapskog plemstva i građanstva, dok pučkim obiteljima daje značaj solidnih i stabilnih gradskih obitelji, bez obzira na stalešku pripadnost.

Veličina uže obiteljske jezgre triju staleža sagledana je kroz izražene brojčane pokazatelje djece (muške i ženske) i obiteljskog srodstva, dok na temelju pridruženih članova neobiteljskog svojstva sagledavamo veličinu kućanstva. Kod plemićkih bračnih parova prosječna veličina obitelji iznosi 5.9 člana, dok je veličina kućanstva

7.5 članova, uvećana brojem osoba na služnosti. S obzirom na zastupljenost rapskog građanstva, njihove obitelji broje 5.3 člana, a kućanstva s 6.1 člana, također uvećano slugama. Pučani kao najbrojniji društveni stalež imaju prosječan broj od 4.1 članova, i 4.4 kućanstva. Možemo zaključiti da prevladavaju malobrojne obiteljske jezgre, uglavnom sačinjene od bračnih parova s djecom, uz ponekog pridruženog obiteljskog ili neobiteljskog člana.

Podatke popisne statistike, strukturu prema spolu i dobi, izrazit ćemo prema udjelu muške i ženske djece svih staleža kroz dvije starosnodobne podjele: maloljetničku i "drugu", koja odgovara crkvenom poimanju sakramentalne zrelosti i punoljetnosti. Unutar pučkih obitelji najviše je muške djece (78) u dobi do 12 godina, kod građanstva dvoje, a kod plemstva čak 20 djece ove dobi. Jednako tako, desetero muške pučke djece (iz građanskih dvoje, iz plemićkih jedno) odgovara kriterijima crkvene punoljetnosti od 12. do 15. godine, te svjetovne (pravna sposobnost) koja se po rapskom statutu računa nakon 14. godine starosti. Izvodimo zaključak da su pripadnici pučkog staleža, prema broju djece ovog uzrasta, najvitalniji dio rapskog stanovništva. Sveukupno popis je zabilježio 113 muške djece ove starosne dobi.

Ženska su djeca zastupljena u manjem brojčanom omjeru unutar ove spolnodobne podjele. Maloljetne pučanke najbrojnije su do 13. godine, ukupno 55, dok iz građanskog i plemićkog sloja bilježimo jednak broj, 11 djevojčica. Najveći je udio crkveno zrelih pučanki (šest), iz plemstva (četiri) i građanstva jedna ženska osoba do 15. godine starosti. Razvidno je da je žensko stanovništvo iz staleža pučanki u svojoj fertilnoj dobi zamašnjak fertiliteta stanovništva u gradu Rabu. Nije zanemariv broj plemkinja i građanki, posebice ako promatramo broj njihovih obitelji. Iz triju staleža ukupno je evidentirano 88 ženskih osoba ovih uzrasta.

Udio neoženjenih (i neudatih) razmatran je kroz nekoliko odrednica; svjetovna punoljetnost koja je podijeljena u tri dobne skupine: od 16. do 30. godine, od 31. do 40., te nakon 41. godine života unutar triju staleža. U punoljetnoj dobi do 30. godine starosti najviše je muškaraca iz puka (22), potom slijedi plemstvo (12) i četiri mladića iz građanskog staleža. Nakon te granične dobi samo su dva primjera neoženjenih iz plemstva, uz jedan nakon 41. godine, što znači da je muška populacija, uglavnom pučka, do tada zasnovala vlastitu obitelj, odnosno bila moćna premostiti eventualne materijalne prepreke.

Napominjemo da u zbroju nisu razmatrani samci i samice, kao ni članovi obitelji, koji žive u zajedničkom kućanstvu s glavom obitelji (kućedomaćinom) – a nisu oženjeni ili udate, već su oni zasebno obrađeni u kategoriji samaca.

Udio neudatih razmatran je kroz dobne odrednice, jednako kao i muško neoženjeno stanovništvo. Kao i kod te skupine, u nešto manjem ali zamjetnom broju (pučanke 19, građanke i plemkinje četiri), djevojke ostaju neudate do svoje 30. godine. Nadalje, iznad te granične dobi pet je djevojaka iz puka i jedna građanka, koje su bile neudate do popisa stanovništva, dok jedino u plemstvu bilježimo tri primjera neudatih "starih cura". Razlozi neženstva/udaje mogu biti slojeviti, ali je činjenica da

ženska djeca udajom napuštaju obiteljsku ćeliju, ne dijele kućanstvo s roditeljima i braćom, osim u iznimnim slučajevima. Uz to, opaske popisivača za te žene odnosile su se na razne oblike oboljenja i tjelesnih nedostataka (šepavosti, grbavosti i dr.), što je iste očito priječilo udaji.

Jedino je rapsko plemstvo imalo sluge, muškarce na služnosti, u nekim obiteljima više od jedne osobe / sluge. Prosječna starosna dob ove populacije iznosila je oko 33 godine. Kod muških se u popisu stanovništva donekle pravilno bilježe glavne skupine popisnih obilježja, ali nedostaju podaci za bračno stanje i mjesto ranijeg obitavanja. Sudeći po prezimenima, isti najčešće potjecahu sa sela na otoku Rabu.

Ženske sluškinje zastupljene su u sva tri staleža. U plemićkim obiteljima zabilježili smo 24 sluškinje, što znači da je ista na služnosti udomljivala više sluškinja, i njihovu djecu. Prosječno su bile stare oko 36.5 godina. Građanskim obiteljima služilo je osam sluškinja, prosječne starosti oko 42.5 godine, dok je iz popisa razvidno kako su četiri ženske osobe služile, vjerojatno, boljestojeće pučke obitelji. Moguće je da su u nekom daljnjem srodstvu ili poznanstvu, a prosječna im je starost oko 28.5 godina.

Popis stanovništva grada Raba obuhvatio je 23 udovca iz tri staleške skupine; udovce s djecom i bez nje. Najveći broj dolazi iz puka, 11 s djecom i pet bez djece, dok iz građanskog sloja popis bilježi tri udovca s djecom i jednog bez djece. Slično je i kod udovaca pripadnika rapskog plemstva, od kojih su tri s djecom, a bez nje nisu zastupljeni. Najveći broj udovaca imao je mušku djecu: 11 pučana, dva plemića i jedan građanin. Ženske djece u udovačkim obiteljima ukupno je bilo sedam, što ne znači da su bile jedinice – kao ni muška djeca. Obitavanje s obiteljskim srodstvom odnosi se na roditelje, oca, majku, braću, sestre ili nekog iz bližeg roda. Iz plemstva je jedan primjer kada udovac živi s oba roditelja, jedan s majkom udovicom, dok u druga dva staleža bilježimo samo stanovanje s majkom. Razvidno je da se ženidbom ili udajom napušta stara obiteljska jezgra i formira vlastita. To potvrđuje i jedini primjer življenja s oženjenim bratom (iz puka), a nijedan s udatom sestrom. Sporadično, u svega osam obitelji iz triju staleža, javljaju se udovci kojima kućanstvo sačinjavaju neoženjena braća ili neudate sestre. Slično je i s drugim obiteljskim srodstvom, ukupno četiri udovca stanuju s nećacima ili rođacima. U pridružene članove kućanstva ubrajamo nesrodnike, najčešće osobe na služnosti – takvih udovačkih kućanstva bilo je devet: pet iz puka, tri plemićke i jedan udovac građanskog sloja.

Veličina obitelji i kućanstva iskazana je kod udovaca iz triju društvenih slojeva. U plemićkih i pučkih obiteljima udovaca živjelo je u prosjeku 3.5 članova, uvećano brojem pridruženih nesrodnika kućanstva, što u prosjeku iznosi pet članova kod plemstva, a 4.1 člana u pučana. Malobrojne udovačke građanske obitelji brojile su četiri člana, neznatno uvećane rijetkim primjerom osoba na služnosti.

Zanimljivo je da u obiteljima udovaca prevladavaju malodobna muška djeca. Najvećim brojem su uzrasta do 12. godine života, tek jedan slučaj starijeg (13. do 15. godina), tj. crkveno punoljetnoga.

Prema popisu zabilježene su četiri malodobne kćeri u obitelji udovaca iz plemstva, te u pučkoj jedno žensko dijete do 12. godine starosti. Na pragu svjetovne punoljetnosti jedna je mlađa djevojka, također iz plemićke obitelji.

Kako smo uvidjeli, udovci svih rapskih staleža obitavaju s malodobnom muškom i ženskom djecom. U raščlambi popisa stanovništva samo je troje pučke muške djece, neoženjene, u dobi od 16. do 30. godine starosti.

Slično kao u prethodnom tabličnom iskazu, udovac iz plemstva ima jedno žensko dijete, neudatu, u dobi do 30. godine starosti. Dva su primjera kod puka gdje s ocem udovcem obitavaju dvije neudate kćeri iznad 41. godine starosti.

Samo su plemićke obitelji imale muške sluge, ukupno tri osobe kao pridružene članove kućanstva. Prosječno su bili stari oko 20 godina.

Ženske osobe na služnosti imale su tri obitelji udovaca iz svih razmatranih staleža. Uglavnom su to djevojke ili žene, prosječno stare 23 godine. Kao i kod sluga, popisivač ovoj skupini nije pridavao veći značaj; bilježio ih je imenom i brojem, ne navodeći bračni status ili mjesto podrijetla.

Popis stanovništva sadržavao je upise rapskih udovica koje su živjele unutar oblika stanovanja, tablično navedenih. Najveći broj udovica potjecao je iz pučkog sloja (23), iz građanskog dvije, koliko i plemkinja. Od ukupnog broja, 21 udovica imala je djecu; 19 pučanki i dvije građanke, dok su plemkinje bez djece. S muškom djecom zabilježili smo 14 udovica iz puka, jednu iz građanstva, dok je žensku djecu imalo 10 pučanki i jedna građanka. Prema obliku stanovanja zaključujemo da niti jedna udovica nije stanovala s roditeljima, što ne znači da nisu bili živi, ili netko od njih. Jednako tako nema primjera da rapske udovice žive sa sestrama, bilo da su udate ili neudate. Zanimljivo je broj onih koje obitavaju s oženjenim ili neoženjenim bratom, što nam u oba slučaja potvrđuje njihovo potpuno odvajanje iz obiteljske jezgre činom udaje. U četiri obitelji udovica (pučke i plemićke) mogli smo zapaziti da obitavaju drugi srodni obiteljski članovi, kao i nesrodnog svojstva u šest obitelji svih staleža.

Veličinu obitelji triju staleža razlučili smo po njenim članovima, odnosno kućanstva po broju osoba pridruženog svojstva. Uglavnom su to male zajednice tvorene od udovice s djecom ili bez nje uz ponekog člana uže obitelji, dok je kućanstvo prosječno veliko oko 3-4 člana, uvećano brojem nesrodnih osoba, najčešće na služnosti.

Iz popisa je razvidno da rapske plemićke udovice nisu imale mušku djecu do 15. godine starosti. Dvije udovice iz građanskog sloja imale su jedno muško dijete starosti do 12., a drugo između 13 do 15 godina. U pučkim obiteljima samo su dva muškarca, dječaka do 13. godine starosti.

Još manje je žena udovica koje u svojoj obitelji imaju malodobnu žensku djecu. Brojke potvrđuju samo pučanke, dva primjera gdje djevojčice nisu starije od 15 godina.

Od 16. godine starosti, kako muške tako i ženske djece, pratimo broj neoženjenih i neudatih. Na temelju popisa, u našem tabličnom prikazu (u prilogu) možemo uvidjeti da su neoženjeni jedino pučani, isključivo u dobi od 16. do 30. godine starosti.

Neudate djevojke, također, dolaze jedino iz pučkog staleža, ali u nešto većem broju – ukupno devet; pet u dobi od 16. do 30. godine, i četiri od 31. do 40. godine starosti. Na temelju popisivačevih opaski zapazili smo priličan broj ženskih osoba koje su imale određena oboljenja, odnosno tjelesne mane, što je, pored staleške pripadnosti, mogao biti otežavajući čimbenik za njihovu udaju.

U obiteljima udovica nema muških osoba na služnosti.

Osim pučanki, iz druga dva staleža udovice su obitavale s jednom sluškinjom. Iz ta dva primjera vidimo da su osobe punoljetne, a najstarija je, s obzirom na starosnu dob, vjerojatno bila duže vremena na služnosti unutar iskazane građanske obitelji.

U popisu stanovništva grada Raba iskazane su samačke zajednice (oba spola) čija smo kućanstva razlučili prema odrednicama, odnosno načinu stanovanja. Samci su potjecali iz plemićkog, građanskog i pučkog rapskog sloja, dok samkinje bilježimo jedino u puku. Ukupno je 12 samaca; četiri plemića, dva građanina, šest pučana, te pet samkinja pučanki. Nitko od navedenih nije živio s ocem udovcem, dok je s majkom udovicom stanovao jedino pripadnik plemstva, u popisu zabilježen na prvom mjestu kao glava kućanstva. Popisivač je, očito, samačko kućanstvo promatrao kroz neženstvo (bez vlastite obiteljske jezgre) upisane osobe. U kućanstvima samaca/samkinja ne žive oženjena braća, već neoženjena, i to samo kod dva samca iz plemstva. S jednom udatom i neudatom sestrom, također, obitava jedan plemić-samac, dok s neudatom živi samac iz puka. Sljedeći primjeri odnose se na pridružene obiteljske srodnike te druge, nesrodne članove koji su obitavali u kućanstvu s samcem kućedomaćinom. Kod plemića i građana živjeli su članovi obiteljskog srodstva, dok su pridruženi članovi zastupljeni u četiri plemićke, jednoj građanskoj zajednici samaca, odnosno jedan član kod samkinje iz puka. Prema upisu u koloni popisa, razvidno je da su isti u samačkim kućanstvima bili osobe na služnosti.

Kao što je popisano i ostalo stanovništvo grada, tako je zabilježena i glava rapske crkve – biskup rapski sa članovima zajednice u kojem je kućanstvu obitavao. Biskup (69 godina star) je potjecao iz plemićkog staleža, jednako kao njegova sestra udovica s malodobnom kćeri, koje su s njim stanovale.

Od crkvenog osoblja, biskupa su u vršenju pastirske dužnosti ispomagala dva svećenika; jedan iz plemstva (38 godina star), a drugi iz pučkog sloja (25 godina star).

Pridruženih članova u ovoj zajednici kućanstva bilo je četvero; troje muških neoženjenih sluga, od kojih je jedan došljak, te jedna udata žena – prema prezimenu iz popisa očito iz rapskih sela (*vanjskih stanova*).

Osobe duhovnog staleža prema kanonskim odredbama Katoličke crkve ostaju, razumljivo, u celibatu ili neženstvu. Međutim, kako početkom 19. stoljeća nije bio običaj da svećenik živi u župnom dvoru, oni su živjeli u svojim obiteljskim zajednicama. Stoga smo ih prema popisu iz 1810. razvrstali prema staležima i odrednicama oblika življenja.

Nema primjera da svećenik iz plemićkog staleža živi sam, s oba roditelja ili ocem udovcem – već jedan slučaj s majkom udovicom. Bez obzira s kojim članovima obi-

telji živjeli, popisivač je svećenike bilježio kao glave obitelji. Tako su četiri svećenika, glave obitelji, stanovale s oženjenom, a dva s neoženjenom braćom – jedan s udatom i tri s neudatim sestrama. S drugim srođnicima živjelo je šest svećenika iz plemićkog staleža. Svi zabilježeni primjeri u svojim kućanstvima imali su i nesrodne članove, odnosno osobe na služnosti.

Iz građanstva nije zabilježen nijedan primjer pojedinca, pripadnika svećeničkog staleža koji bi obitavao kroz navedene kategorije iz tabelarnog prikaza.

Popisom je utvrđeno da je pučkom staležu pripadalo 14 svećenika, koji obitavahu sa srođnicima ili drugim pridruženim članovima.

Samostanskoj zajednici franjevačkog reda pripadala su svega dva redovnika, i njima pridruženi sluga. Svi potjecahu iz pučkog staleža, jer pripadnost ovom “skromnom” redu nije bio običaj viših društvenih slojeva. Zajednička im je prosječna starosna dob oko 32 godine.

Samostan rapskih plemkinja brojio je sedam članica, među kojima bilježimo redovnice, potom gojenice – djevojke na samostanskoj “kušnji”, i njihove sluškinje. Plemićkom staležu pripadale su tri redovnice, prosječno stare oko 56 godina, dok je iz uglednijeg građanskog samo jedna u dobi od oko 35 godina. Dvije pučanke bile su im na služnosti, oko 58 godina starosti. Bez obzira na stalešku pripadnost, ova je zajednica brojila sedam članica.

Popisom stanovništva zabilježene su članice i druge rapske ženske redovničke zajednice, koje odreda imaju plemićke korijene – šest redovnica i četiri gojenice, ukupno deset *nomena*, prosječne starosne dobi oko 33 godine. Opsluživala ih je jedna pučanka, u dobi od 26 godina. Ukupno je upisano jedanaest članica ove zajednice iz dva staleža.

U Rabu su popisom stanovništva obuhvaćene i dvije ubožnice, dakako iz društveno najsiromašnijeg pučkog sloja koji je prosjačio. Njihovo se kućanstvo, ili bolje rečeno zajednica, sastojala od osam članova; četvero muških i toliko ženskih. Ne posjedujemo više podataka o istima, no, nije isključeno da su rodu ili pak, bračne zajednice. Prosječna starosna dob ovih upisanika je oko 55 godina.

Drugoj zajednici (kućanstvu), u ubožnici je pribivalo četvero članova istog pučkog sloja. Od prosjačenja je preživljavalo troje muških i jedna ženska osoba – prosječne starosne dobi oko 71 godine života.

Na temelju dosadašnjih ukupnih brojčanih podataka, načinili smo prikaz staleškog udjela nositelja kućanstava prema broju stanovnika, iskazanih u rapskom popisu stanovništva. Od 965 stanovnika koji su zabilježeni popisom, 198 upisnika su nositelji kućanstava. Ta brojka potvrđuje nam i broj kuća u gradu Rabu 1810. godine. Po udjelu, najveći postotak otpada na stanovništvo pučkog sloja, ukupno 153 kućanstva ili 77.5% na ukupan broj stanovnika. Plemstvo (28 kućanstava) je još uvijek bilo jako – iako se po postotku od 14.0% tako ne čini. No, ako ga usporedimo sa zastupljenošću po drugim gradovima distrikta, jedino mu je bio takmac grad Zadar, ali sa znatno većim brojem stanovnika. Slijedi građanstvo (17 kućanstava),

i ono je s 8.5% bilo preteča novih strujanja i oblikovanja društva, kako u Rabu tako i u drugim dalmatinskim gradovima novog doba. Iz popisa te obrađenih arhivskih vrela u cilju zornije rekonstrukcije stanovništva, uvidjeli smo veliki broj pripadnika rapskog duhovnog staleža; klera: svećenika, redovnika i redovnica. Oni su u ukupnom broju rapskog stanovništva činili udio od 7.4%, s tim da njihov sloj nismo pribrajali ukupnom broju, zbog toga što nisu bili nositelji obiteljskih zajednica – a to je bila odrednica za po kojoj smo vršili raščlambu popisa stanovništva.

Na osnovu popisnog prisutnog stanovništva 1810. godine, razvidno je da grad Rab brojio ukupno 965 stanovnika. Prema brojkama možemo zaključiti da je bio veći broj muškaraca (490, ili 51%) od ženske populacije (475, ili 49%), odnosno 2% manje žena. Ovaj "blagi" nesrazmjer u korist muškaraca tijekom iduće rapske povijesti bitno je promijenjen u znatno većem broju žena!

Tablica 1. Struktura kućanstava grada Raba prema popisu iz 1810. godine

	Plemstvo						Građanstvo						Pučani				Ukupno
	Bračni parovi	Udovci	Udovice	Samci	Samkije	Bračni parovi	Udovci	Udovice	Samci	Samkije	Bračni parovi	Udovci	Udovice	Samci	Samkije		
Kućanstva	21	3	2	4	0	10	3	2	2	0	117	16	23	6	5	148	
Kućanstva s djecom	17	3	0	-	-	7	2	2	-	-	88	11	19	-	-	112	
M.	-	2	0	-	-	-	1	1	-	-	-	11	14	-	-	-	
Ž.	-	2	0	-	-	-	1	1	-	-	-	4	10	-	-	-	
Kućanstva bez djece	4	0	2	-	-	3	1	0	-	-	-	5	4	-	-	36	
Kućanstva s oba roditelja nosioca	1	1	0	-	-	0	0	0	-	-	1	0	0	-	-	2	
Kućanstva s ocem nosioca	2	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	6	
Kućanstva s majkom nosioca	0	1	0	1	0	0	0	0	0	10	3	0	0	0	0	10	
Kućanstva s oženjenim bratom nosioca	1	0	1	0	0	0	0	0	0	5	1	1	0	0	0	6	
Kućanstva s neoženjenim bratom nosioca	3	1	0	2	0	1	0	1	0	2	3	0	0	0	0	6	
Kućanstva s udatom sestrom nosioca	3	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	5	
Kućanstva s neudatom sestrom nosioca	1	1	0	1	0	0	0	0	0	5	3	0	0	1	0	6	
Kućanstva s drugim obiteljskim srodstvom nosioca	3	0	1	2	0	1	2	0	1	4	2	3	0	0	0	8	
Kućanstva s pridruženim članom nosioca	13	3	1	4	0	5	1	1	1	13	5	4	0	1	0	31	

Tablica 2. Prosječna veličina obitelji prema tipu obitelji i staležu

	Veličina obitelji			Veličina kućanstva		
	Plemstvo	Građanstvo	Pučani	Plemstvo	Građanstvo	Pučani
obitelji s oba roditelja	5.9	5.3	4.1	7.5	6.1	4.4
obitelji udovaca	3.3	4.0	3.5	5.0	4.5	4.1
obitelji udovica	1.0	2.5	3.6	3.0	3.0	4.0

Tablica 3. Broj djece u različitim tipovima obitelji prema staležima, dobnoj i spolnoj strukturi

	Do 12. g. života						Od 13. do 15. g. života						Ukupno					
	Plemstvo		Građanstvo		Pučani		Plemstvo		Građanstvo		Pučani		Plemstvo		Građanstvo		Pučani	
	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.
obitelji s oba roditelja	20	11	2	11	78	55	1	1	2	4	10	6	21	12	4	15	88	61
obitelji udovaca	3	4	0	0	4	1	1	1	0	0	0	0	4	5	0	0	4	1
obitelji udovica	0	0	1	0	2	1	0	0	1	0	0	1	0	0	2	0	2	2

Tablica 4. Broj neoženjenih i neudatih članova kućanstava prema tipu obitelji, staležima, dobnoj i spolnoj strukturi

	Od 16. do 30. g. života						Od 31. do 40. g. života						Od 41. g. života					
	Plemstvo		Građanstvo		Pučani		Plemstvo		Građanstvo		Pučani		Plemstvo		Građanstvo		Pučani	
	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.
obitelji s oba roditelja	12	4	4	4	22	19	2	0	0	1	0	5	1	3	0	0	0	0
obitelji udovaca	0	1	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
obitelji udovica	0	0	0	0	5	5	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0

Tablica 5. Broj i prosječna dob slugu i sluškinja u kućanstvima prema tipu obitelji i staleškoj strukturi

	Plemstvo				Građanstvo				Pučani			
	m.	dob	ž.	dob	m.	dob	ž.	dob	m.	dob	ž.	dob
obitelji s oba roditelja	16	32.9	24	36.5	0	-	8	42.5	0	-	4	28.5
obitelji udovaca	3	20	1	26	0	-	1	19	0	-	1	24
obitelji udovica	0	-	1	17	0	-	1	62	0	-	0	-

Tablica 6. Broj redovnika i redovnica u rapskim redovničkim zajednicama prema popisu iz 1810. godine

	Franjevci trećoredci sv. Frane (samostanska zajednica)			Franjevke sv. Klare (samostan sv. Antuna Opata)			Benediktinke sv. Andrije (samostan)		
	Plemstvo	Građanstvo	Pučani	Plemstvo	Građanstvo	Pučani	Plemstvo	Građanstvo	Pučani
Broj redovnika	0	0	2						
Broj redovnica				3	1	0	6	0	0
Gojenice				0	1	0	4	0	0
Sluge	0	0	1						
Sluškinje				0	0	2	0	0	1
Prosječna starost	-	-	32.3	56.3	35.5	58.0	33.5	-	26.0
Ukupno osoba	0	0	3	3	2	2	10	0	1

Tablica 7. Sastav zajednice kućanstva rapskog biskupa prema popisu iz 1810. godine

	Duhovni	Plemstvo	Građanstvo	Pučani
Biskup	1	1	0	0
Crkveno osoblje	2	1	0	1
Obiteljski članovi	0	2	0	0
Pridruženi članovi	0	0	0	4
Prosječna starost	44	49.7	0	24.6

Tablica 8. Tipologija kućanstava u kojima je nositelj svećenik prema popisu iz 1810. godine

Svećenik	Plemstvo	Građanstvo	Pučani
živi sam	0	0	1
živi s oba roditelja	0	0	0
živi s ocem udovcem	0	0	0
živi s majkom udovicom	1	0	0
živi s oženjenim bratom	4	0	2
živi s neoženjenim bratom	2	0	2
živi s udatom sestrom	1	0	0
živi s neudatom sestrom	3	0	2
živi s drugim obiteljskim srodstvom	6	0	0
živi s drugim pridruženim članom	7	0	3

* * *

Povijesnodemografska rekonstrukcija stanovništva Raba prema popisu iz 1810. godine

Rab je vrlo rano imao gradski sloj plemenitih građana, tzv. *nobiles*, spomenut već 1060. godine, koji u skladu s razvojem i oblikovanjem staleškog društva prerašta u zatvoreni plemićki stalež s točno i jasno određenim pravima i povlasticama. O samosvojnosti plemstva svjedoči predstava rapskih plemića upućena Vladi za Dalmaciju u Zadru, potkrijepljena nizom činjenica kojima potomci rapskih plemića zorno dokazuju da njihovo plemstvo niti malo ne zaostaje u pravima i povlasticama za plemstvom gradova Zadra, Trogira, Splita i Kotora, koje je bilo priznato od Druge austrijske vlasti nakon 1816. godine.

Grad Rab ide u red onih dalmatinskih komuna – samoupravnih gradova – koji su imali pravni, društveni i povijesni kontinuitet od antike do danas. To znači da u tradiciji municipaliteta i punog civiteta kao sjedišta jedne od naših najranijih biskupija, i njegovih popratnih pojava kao što su nastanak i razvitak društvenih staleža nije bilo prekida, već se društveni razvoj tog otoka odvijao u krilu starih institucija koje su se prilagođavale novim političkim prilikama.

a) Plemićki stalež

O plemićkom staležu za francuske uprave u Rabu možemo govoriti samo uvjetno. Naime, odlukom Vicka Dandola iz studenoga 1806., kojom je u Dalmaciji uspostavljeno novo općinsko i administrativno ustrojstvo plemićki je stalež prestao postojati: ukinuta su sva nekadašnja staleška tijela – plemićka vijeća – koja su bila pravni temelj i izvor plemstva njegovih članova, te i rapsko plemićko vijeće. Istina, nema izričite zabrane isticanja plemićkih naslova, i pripadnici rapskog plemićkog staleža u župnim su knjigama i javnim ispravama naslovljavani kao do tada, "Nobili Signori", ali samo do uspostave Ilirskih provincija. Plemićima su naslovljavani rapski plemići, kao i plemići drugih gradova ili pravnih entiteta, koji su imali domicil na Rabu, točnije gradu, a u rapskim selima plemići se ne spominju, tamo ni plemića ni gospode nije bilo. Plemićkom su staležu pripadale niže navedene obitelji koje navodimo abecednim redom.

B e n e d e t t i. U popisu iz 1810. glava obitelji je maloljetna osoba i njegova majka. Benedettijevi su stari rapski rod koji je navodno potekao od veroneških Dellascala, odatle im ljestve u grbu. Na Rab su došli iz Istre. Po Vladislavu Brusiću u rapsko je plemstvo 1638. godine bio primljen Dominik Benedetti pokojnog Ivana,⁵⁰ a njegova je loza ubrzo izumrla. Druga je grana Dominika pokojnog Bartola,⁵¹ koji je 8. prosinca 1658. bio upisan u plemstvo Osora. Godine 1783. na popisu plemića u Rabu potpisao se Marin Benedetti – *Nobile d'Ossoero abitante in Arbe*. Dječaćić Ante iz popisa 1810. bijaše mu rođen 1796. kao izvanbračni sin, pozakonjen naknadnim brakom stekao je

⁵⁰ Brusić, *Otok Rab*, str. 189.

⁵¹ Državni arhiv Rijeka (DAR), Spisi općine Osor, sv. 147, Liber Consiliorum (1652.-1713.), fol. 26v-28.

pravo na očevo plemstvo. Marin se vjenčao 1804. godine Katarinom Paganetto, koja je imala tjelesnu manu, bila je šepava.

Bon. Jedna je glava obitelji ovog prezimena ubilježena u popisu 1810. godine – Aleksandar koji živi sa ženom i sinom Ivanom Krstiteljom, rapskim katedralnim kanonikom te troje sluga, pridruženih članova kućanstva. Drugi je upis Marije Bon, neudate, ali ista je stanovala kod plemenitih Kašića. Rapska obitelj Bon plemićkog je staleža, ali ne pripada plemstvu rapske općine. Krajem 17. stoljeća doselio je u Rab iz Rijeke Frane Aleksandar Bon i oženio Aureliju Galzigna. Poznavatelj riječke povijesti Ivan Kobler piše da je obitelj Bon, pisana Bono, doseljena u Rijeku iz Francaville prije 1578. godine, jer se te godine Alessandro Bono spominje među utemeljiteljima riječke bratovštine Bezgrešnog začeca. Isti je Aleksandar 4. prosinca 1602. primljen u patricijat grada Rijeke, a njegov sin Vicencije bio je općinski sudac 1623. i 1639. godine.⁵² Riječki patricij i plemić Frane Aleksandar Bon javlja se u rapskim matičnim knjigama u godinama, 1695., 1697. i dalje – uvijek s naslovom *nobilis Fluminensis* ili *patritius Fluminensis* i *nobilis patritius Fluminensis*⁵³ zapisani su i u bilježničkim spisima.

Cernotta. Godine 1810. popisom su zabilježene dvije obitelji ovoga prezimena; Marina i Šime, bračnih parova bez djece. Stari je rapski rod za kojeg predaja kaže da je rodonačelnik Amblasy došao oko 1072. iz Ugarske, te da su od njega potekli Čnote (Cernotte) i trogirski Andreisi.⁵⁴ Cernotte se doista 1320. javljaju kako izbornici rapskog kneza (*Domaldus Nicole de Cernotta*). U već poznatom popisu plemića iz 1372. nekoliko je članova zabilježeno *de Cernotta*, a u "rotulus nobilium" iz 1388. godine:⁵⁵ Nikola, Cerne, Domald, Bartol i Kolan. Poznati venturijer (plaćenik) Jerolim Cernotta stekao je diplomom cara Maksimilijana I., izdanom 25. rujna 1505. u Bruxellesu, naslov palatinskog grofa.⁵⁶ Istakli su se u mletačkoj službi kao zapovjednici rapske galije. U svetištu u Loretu ostavio je kamenu škropionicu na kojoj je uklesan grb njegove obitelji i natpis "Hieronymus Cernotta Eques Arben".⁵⁷ Iako je početkom 18. stoljeća obitelj Cernotta u zajednici brojila jedanaest članova (popis plemića 7. prosinca 1715.), a u drugoj polovici istog stoljeća polako se gasi; braća Marin i Šimun pokojnog Jerolima jedini su živući članovi iz popisa 1783. i onog od 3. srpnja 1802. – oba su bili bez poroda.⁵⁸

⁵² Giovanni Kobler, *Memorie per la storia della Liburnica Città di Fiume*, sv. 3, Trieste 1978., str. 150.

⁵³ DAZd, Matične knjige (MK), Rab, Inv. br. 950, fol. 50v, 62v, 95, 108v. Naslovom riječkih plemića (*nobile di Fiume*); DAZd, Spisi rapskih bilježnika (SRB), Juraj Spalatin (1765.-1799.), kut. 36, sveščić I, F. II, Testamenti, br. 37.

⁵⁴ Mladen Andreis, *Trogirsko plemstvo do kraja Prve austrijske uprave u Dalmaciji 1805.*, Trogir 2006., str. 120, 127; Mlacović, *Pad i uspon*, str. 11.

⁵⁵ CD 14, str. 479-480.

⁵⁶ DAZd, SRB, kut. 13, Kristofor Fabijanić (1545.-1593.), fol. 391r-392r.

⁵⁷ Brusić, *Otok Rab*, str. 106-108.

⁵⁸ DAZd, SRB, kut. 31, Giacomo Bizza (1692.-1729.), fasc. IV, fol. 36; kut. 35, Gaudencije Predolin (1752.-1807.), fasc. III, fol. 283, 283v; Spisi c. k. komesara grofa Petera od Goëss, svež. 3, Serie privileggi, fol. 27v-28.

Deliò. Jedina osoba tog prezimena je redovnica Franica Deliò, u samostanu sv. Ante Opata. Ona je kao benediktinka u rapski samostan upućena iz Cresa,⁵⁹ a rođena je u staroj creskoj obitelji koja je bila upisana u plemstvo Osora 1699. godine – čije je plemstvo potvrdio mletački Senat 1701. godine.⁶⁰

Dominis (1). U popisu 1810. dvije su obiteljske zajednice potomaka Ivana Šimuna Dominisa i njegove žene Elizabete Kolić. Ovi su Dominisi sljednici rapskih plemenitaša iz loze Kristofora Grizogonova (Krševanova), ali u izvanbračnoj liniji.⁶¹ U Rabu je 1721. godine rođen Ivan Šimun, izvanbračni sin Ante Jerolima de Dominisa s izvjesnom Klarom Dragović. Kao izdanak neplemenitog podrijetla nije bio plemić. Za života stekao je veliki imetak, a bio je oženjen Elizabetom Kolić iz bogate rapske obitelji. Kao rapski građanin, Ivan Šimun de Dominis bio je 24. lipnja 1804. upisan u plemstvo grada Nina i tako ušao u plemićki stalež, ne doduše u svom gradu, već u malom i gotovo neznatnom gradiću Ninu.⁶² Njegov je sin Kristofor zabilježen 1806. kao rapski građanin, a kao udovac živio je s malodobnom kćerkom Elizabetom te slugom.

Dominis (2). Rapski plemenitaši Dominisi u neprekinutom rodosljedu do danas iskazuju podrijetlo od svog prvog člana Stjepana, spomenutog 1280. godine. Najbolji poznavatelj obiteljske povijesti, Dominisa Federik Gogala, iznio je u rodoslovnom stablu pretpostavljene rodoslovne veze do rapskih Dominisa s porodicom krčkih knezova, kasnije nazvanih Frankapani, i zadarskom poznatom obitelji Detriko. Zajednički predak svih bio bi rodonačelnik Dragoslav.⁶³

Rapski su Dominisi ustanovili prezime po imenu Diminja/Domanja, negdje krajem 12. stoljeća. U rapskim se ispravama 1284./1287. godine spominju prezimskim oznakama *de Dumino* i *de Demine*, da bi bili zastupljeni u popisima rapskog plemstva tijekom 14. stoljeća.⁶⁴ U popisu rapskih plemića članova Velikog vijeća 1372. godine, zabilježeno je sedam članova ove obitelji, a u dugom iz 1388. ukupno je zapisano devet članova ovog roda. Rapski plemić *ser Andreol de Dominis* upisan je 26. travnja 1403. u plemstvo grada Zadra, a njegova je loza odavna izumrla. Grbovnicu s proširenjem grba rapskim Dominisima izdao je car Žigmund 16. srpnja 1434. godine u Ulmu,⁶⁵ a u povelji izdanoj u Pragu 26. kolovoza 1437. podijelio je naslov palatinskih grofova senjskom biskupu Ivanu i njegovoj braći Stjepanu, Damjanu i Krševanu, te

⁵⁹ DAZd, Spisa Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije 1807.-1810., sv. 32, poz. 1, fol. 28.

⁶⁰ Frane Petris, Spoglio dei "Libri Consigli" della Città di Cherso, *Programma dell' I. R. Ginnasio superiore di Capodistria*, Kopar 1897., str. 73; Francesco Salata, *L'antica diocesi di Osero*, Pula 1897., str. 74.

⁶¹ Federik Gogala, Povijest obitelji Dominis. Prilog rodoslovlje. Fotokopija rukopisa u knjižnici Državnog arhiva u Zadru; Miroslav Granić, Rod splitskog nadbiskupa Marka Antuna de Dominisa, u: *Zbornik Marko Antun de Dominis splitski nadbiskup, teolog i fizičar*, Split 2006., str. 9.

⁶² DAZd, SN, Liber Consiliorum Nonae, III, fol. 77, 78v-79.

⁶³ Gogala, Povijest obitelji Dominis, str. 1-2.

⁶⁴ Granić, Rod splitskog nadbiskupa, str. 11-13.

⁶⁵ Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA), Obiteljski spisi, sign. 0-12, Spisi obitelji Dominis, br. 1.

njihovu stricu Kristoforu pokojnog Stjepana.⁶⁶ Temeljem te carske povelje Dominisi su do početka 19. stoljeća u rapskim dokumentima i maticama naslovljavani naslovom *conte*, premda je njihov naslov pripadao drugoj državnoj tvorevini – Svetom Rimskom Carstvu. Kao rapski plemići iskazani su u popisima 1715.; don Marin i brat mu Kristofor, te nećaci Antun, Marin, Frane i Jerolim⁶⁷ i 1783. godine Antun i Kristofor.⁶⁸ U popisu plemstva 1802. godine potvrđuje se plemstvo dvaju ogranaka – prve u Rabu s glavom obitelji Franom pokojnog Jerolima de Dominisa, a druga je grana u Šibeniku, kojoj je glava obitelji Vicko pokojnog Antuna.

Ferrari de Latus. Popisom su obuhvaćena dva pripadnika ovog prezimena i nositelji kućanstva. U Rab dolaze dvadesetih godina 18. stoljeća braća liječnici Ivan Krstitelj (*Giovanni Battista*) i Petar (*Pietro*), sinovi Lovre (*Lorenza*), iz malog talijanskog grada Ripatransone (lat. *Cupramontanea, Stato Pontificio*). Prvi je vršio liječničku službu u Rabu, a drugi Petar odlazi za liječnika u Pag, gdje je radio do smrti 1765. godine.⁶⁹ Ivan Krstitelj Ferrari de Latus naslovljen je u matičnim knjigama 1751. kao *Nobilis Dominus*.⁷⁰ Potom se javlja kao kum 1764., 1772., i 1775. godine – uvijek s naznakom da je *medico fisico*.⁷¹ Biskupska kurija u Rabu ispravom od 27. travnja 1777., na temelju priloženih dokumenata, izdaje pisano svjedočanstvo o pripadnosti plemstvu grada Ripatransone svećeniku Ivanu Krstitelju Ferrari de Latusu. On je, naime, prikazao izvorne potvrđnice od 4. travnja 1753., 3. svibnja 1753. i 12. srpnja 1753., u kojima je izričito navedeno da je njegov pokojni otac dr. Ivan Krstitelj (*Gio. Battista*) član svih vijeća papinskog grada Ripatransone, te da uživa sva plemićka prava toga grada.⁷²

Galzigna. Osam je upisa glava obitelji i kućanstava, i najveći broj pripadnika obiju redovničkih zajednica. Rod ovog imena vrlo je star, navodno su potomci ostataka romanskog življa.⁷³ Jireček prezime izvodi od osobnog imena Gaudius, Gausus, pohrvaćenog u Gausinja.⁷⁴ Međutim, kod ovog roda zajamčen je ulazak hrvatskog etničkog elementa vrlo rano jer se u rapskim dokumentima spominje Dobro Stjepanov de Gaucigna.⁷⁵ Obiteljsko rodoslovlje sastavljeno je 1772. godine, a nosi naslov: “Arbor genealogica doi Gauzigne de Galzigna. A. MDCCLXXII”. Počinje s Matejom 1212. godine, a isti Matej doista je zajamčen u rapskim izvorima.⁷⁶ Tijekom 14. stoljeća zastupljeni su gotovo u svim popisima i iskazima rapskog vodećeg sloja

⁶⁶ DAZd, SZB, Johannes de Calcina (1439.-1492.), busta II, fasc. VII, fol. 343-344.

⁶⁷ DAZd, SRB, kut. 31, Giacomo Bizza (1692.-1729.), fasc. IV, fol. 37.

⁶⁸ DAZd, SRB, kut. 35, Gaudencije Predolin (1752.-1807.), fasc. III, fol. 287v.

⁶⁹ Roman Jelić, *Zdravstvo Zadra i njegove okolice*, Zadar 1979., str. 287.

⁷⁰ DAZd, MK, Inv. br. 952, fol. 122.

⁷¹ DAZd, MK, Inv. br. 953, fol. 27v, 93v, 113.

⁷² Arheološki muzej Split (AMS), Ostavština dr. Luke Jelića u knjižnici Arheološkog muzeja u Splitu, sign. 48-h-7, Rapske isprave, s. f.

⁷³ Mlacović, *Pad i uspon*, str. 22, 31.

⁷⁴ Konstantin Jiriček, Romani u gradovima Dalmacije tokom srednjeg veka, u: *Zbornik Konstantina Jirečeka*, sv. 2, Beograd 1962., str. 277.

⁷⁵ Šime Ljubić, *Listine*, sv. 1, str. 312.

⁷⁶ ZKZd, ms. 504. Documenti della Santuaria di Arbe 1018-1292., fol. 64, 69.

– rapskog plemstva.⁷⁷ Kralj Bela IV. navodno je podijelio grbovnicu toj obitelji s pridjevkom “di Valpresina”, što je očita kasnija patvorina – jer tada grbovnica nije bilo.⁷⁸ U povelji oprosta kralja Žigmunda od 27. prosinca 1408. spominje se *Natalis marchio de Galzigna*.⁷⁹ Prema tome, već su tada članovi te porodice nosili naslov markgrofa. U rodoslovlju Natalis je sin Bare, ali je umro bez potomaka, i prema tome naslov markgrofa nije nitko mogao naslijediti. U popisu rapskih plemića od 7. prosinca 1715. zabilježene su obiteljske zajednice Ivana Galzigne sa jedanaest članova, Ciprijana Galzigne, sedam članova i Mateja Galzigne sa tri člana.⁸⁰ U popisu plemića što ga je sastavio i ovjerovio bilježnik Gaudencije Predolin, Galzigne su iskazane kao članovi rapskog i ninskog plemstva. Kao rapski plemići zabilježeni su: Dujam pokojnog Jerolima sa sinovima Jerolimom, Petrom, Ivanom i Matijom, Kristofor pokojnog Ivana sa sinom Ivanom i unukom don Kristoforom, Ivan pokojnog Mihovila, Ciprijan pokojnog Markantuna sa sinovima Antunom, Petrom, Ivanom Krstiteljem, Matej pokojnog Jerolima sa sinovima Jakovom, Jerolimom, Alvizom i Ivanom.⁸¹ U plemstvu grada Nina, dana 26. kolovoza 1775. primljeni su bili braća Dujam, Matej i don Petar, sinovi pokojnog Jerolima Galzigne i njihov ujak Kristofor pokojnog Ivana. Iskazani su kao ninski plemići u zasebnom popisu, u spisima bilježnika Predolina.⁸²

Nadalje, godine 1802. u spisima komesara Goëssa to je najbrojnija obitelj s deset ogranaka: Dujma pokojnog Jerolima, Ivana pokojnog Kristofora, Ivana pokojnog Mihovila, Ciprijana pokojnog Markantuna, Ivana Krstitelja Ciprijanova, Jakova pokojnog Mateja, Jerolima pokojnog Mateja, Luidija (Alviža) pokojnog Mateja (živi u Krku), Ivana pokojnog Mateja, Ivana Dujmova.⁸³ Spomenimo da je Jerolim Dujmov Galzigna,⁸⁴ oženivši se Laurom Pacifikom Ruić iz Paga, 3. travnja 1787. godine bio upisan u paško plemstvo, a Alviz (Liudi) Galzigna, sin pokojnog Mateja, bio primljen 1800. godine u plemstvo grada Krka.⁸⁵

K a š i ć (Cassio). U rapskom popisu iz 1810. godine kao glava plemenitih Kašića javlja se Jerolim Kašić (*Cassio*). Iz Paga su nazočni u Rabu od 1608. godine, kada se brat slavnog isusovca oca Bartola, Ivan Božidar, ostavši udovac oženio rapskom plemkinjom Klarom Hermolais, što potvrđuje sam Bartol u svojoj autobiografiji, kada tvrdi da je njegov brat “promijenio” zavičaj.⁸⁶ U spisima bilježnika Končice

⁷⁷ Miroslav Granić, Stari rapski grbovi i pečati, u: *Rapski zbornik*, Zagreb 1987., str. 228, 230-231.

⁷⁸ Viktor Anton Dujšin, *Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni-Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini*, sv. 1, Zagreb 1938., str. 259.

⁷⁹ DAZd, Pergamene Series generalis, kut. 1, perg. br. 11.

⁸⁰ DAZd, SRB, kut. 31, Giacomo Bizza (1692.-1729.), fasc. IV, fol. 36-37.

⁸¹ DAZd, SRB, kut. 35, Gaudencije Predolin (1752.-1807.), fasc. III, fol. 283-283v.

⁸² DAZd, SRB, kut. 35, Gaudencije Predolin (1752.-1807.), fasc. III, fol. 289r-289v.

⁸³ DAZd, Spisi c. k. komesara grofa Petera od Goëss, svež. III, fasc. I, fol. 27-27v.

⁸⁴ DAZd, Spisi heraldičke komisije (SHK), svež. 2, N. 289.

⁸⁵ DAZd, Spisi Vlade za Dalmaciju (SVD), svež. 82, god. 1800., filza VII, br. 5199, fol. 1076.

⁸⁶ Autobiografija Bartola Kašića, prir. Miroslav Vanino, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, knj. 15, Zagreb 1940., str. 1, *et passim*.

od 23. siječnja 1609.⁸⁷ svjedok je na javnoj ispravi "Zuane Deodato Cassich nobile di Pago habitante in Arbe", a istog je plemenitog Kašića u javnoj ispravi zabilježio i javni bilježnik Jerolim Nimira u spisu od 23. siječnja 1612., *Zuan Deodato Cassio nobile di Pago*.⁸⁸ Od tog su vremena Kašići naizmjenice nazočni u gradovima Rabu i Pagu.

Kašići iz rapske grane, braća Jerolim Ante i Petar, sinovi pokojnog Hermolaja, primljeni su 26. kolovoza 1775. u plemstvo grada Nina.⁸⁹ Doista, u iskazu gradskih staleža u gradu Rabu od 23. listopada 1806., tadašnja glava Kašića, gospodin "Giro-lamo Cassio" zabilježen je kao "nobile di Pago e Nona".⁹⁰ Naslovljavanje plemstvom gradova Paga i Nina potvrđuje sve što smo o Kašićima prethodno istaknuli.

Kašići su stara paška obitelj hrvatskih korijenja, podrijetlom od roda Skoblića. Plemstvo je prvi stekao Juraj Kašić, paški potknez 1433. godine. Iako nisu bili u staležu rapskih plemića, Kašići su zadržali plemićko držanje, rodbinske veze i dosljedno plemićko naslovljavanje u rapskim dokumentima, pa su čak s rapskim plemićima u određenim prigodama iskazivani u onodobnim iskazima.⁹¹ Tako je u iskazu plemića u spisima bilježnika Jakova Bizze od 7. prosinca 1715. iskazana obitelj Jerolima Kašića (*Gerolimo Cassio*), izričito naslovljenog "Nobile di Pago", koja je brojila trinaest članova.⁹² Nekoliko je Kašića u Rabu bilo visoko pozicioniranih u crkvenoj hijerarhiji. Već su dva sina spomenutog Ivana Božidara, Hermolaj i Juraj bili dostojanstvenici rapske stolnice. Papa Urban VIII. imenovao je 1639. godine don Hermolaja rapskim kanonikom, a u iduće tri godine primicerijem. Don Juraj je do 1653. bio kanonik hrvatskog kaptola sv. Jerolima u Rimu, a papa Inocent X. imenuje ga te 1653. godine rapskim kanonikom i kaptolskim arhiprezbiterom. Imao je don Juraj Kašić, ili kako se rado potpisivao, Cassio, doktorat iz teologije.⁹³

L i v i ć. Godine 1810. zabilježene su tri obitelji ovog imena. Livići su stara rapska obitelj, očito nekad zvana Olivić, jer su u grbu imali maslinovu grančicu (*oliva*). Već u 17. stoljeću pripadali su građanskom sloju i bili toliko bogati da su 13. prosinca 1697. primljeni u plemstvo grada Krka – prvi je upisan bio Ivan Livić iz Raba, a to je plemstvo priznato 23. siječnja 1698. odlukom mletačkog Senata.⁹⁴ U popisu plemića na Rabu od 1715. zabilježen je Juraj Livić kao krčki plemić (*Nobile di Veglia*) sa šest članova obitelji.⁹⁵ Godine 1665./1667. studirao je pravo u Padovi Frane Livić, a tri Livićeva grba krasili su prostore padovanskog Sveučilišta.⁹⁶ Na tom je sveučilištu 1686.

⁸⁷ DAZd, SRB, kut. 20, Zorzi Concizza (1600.-1630.), fasc. III, fol. 28.

⁸⁸ DAZd, SRB, kut. 20, Gerolamo Nimira (1598.-1618.), fasc. II, fol. 38v-40.

⁸⁹ DAZd, SN, Liber Consiliorum Nonae, II, fol. 135v.

⁹⁰ DAZd, Spisi generalnog providurstva (SGP), 1808, Tit. 14, rub. 7, fol. 161.

⁹¹ Miroslav Granić, Ime i rod Bartola Kašića, u: *Zbornik radova o Bartolu Kašiću*, sv. 5, Zadar 1994., str. 21-22, 24, 26-27, 38-39.

⁹² DAZd, SRB, kut. 31, Giacomo Bizza (1692.-1729.), fasc. IV, fol. 36v.

⁹³ Granić, Ime i rod, str. 38.

⁹⁴ DAZd, Spisi Vlade za Dalmaciju (SVD), god. 1800, Fasc. I, br. 3666, fol. 295; br. 3667, fol. 301.

⁹⁵ DAZd, SRB, kut. 31, Giacomo Bizza (1692.-1729.), fasc. IV, fol. 36v.

⁹⁶ Lucia Rossetti, *Gli stemmi dello studio di Padova*, Trieste 1983., str. 542, 563, 688.

studirao i Ante Livić, čiji se obiteljski znamen također ondje nalazi.⁹⁷ U rapsko plemićko vijeće primljen je 20. veljače 1746. Juraj Livić sa sinovima Ivanom i Matom.⁹⁸ U iskazu rapskih plemića u spisima dvorskog povjerenika Goëssa 1802. godine iskazan u dva ogranka: prvi Kristofora pokojnog Ivana s nećakom Ivanom, a drugi Jurja pokojnog Mate sa sinom Matom.⁹⁹

N i m i r a . Jedna obitelj ovog imena, kojoj je glava Frane, kanonik arhiđakon, upisana je prema popisu 1810. godine. Živio je s nevjestom udovicom i njenom djecom. Nimire su stari rapski rod poznat u 14. stoljeću, kada je kao član rapskog Vijeća iz gornjeg sloja puka bio Marin Stjepanov de Nimira, 1320. godine,¹⁰⁰ a 1346. je u istom Vijeću i *Stepole de Nemira*.¹⁰¹ Zatim su u popisima vijećnika iz 1372.¹⁰² i 1388. godine.¹⁰³ Rapskom su plemstvu pridruženi odlukom Vijeća 2. kolovoza 1404.: *Kreste de Nimira*, *Antonius de Nimira* i *Franciscus de Nimira*, što je bilo potvrđeno odlukom mletačkog Senata 4. travnja 1411. U 15. stoljeću Nimire su dale poznatog matematičara Marina Nimiru, o kojem pohvalno slovo i nakon dva stoljeća drži učeni Farlati.¹⁰⁴ U istom su stoljeću stekli visoki naslov lateranskih grofova. Za zasluge don Martina Nimire, rapskog kaptolskog arhiđakona, legat Svete Stolice *Franciscus Piccolomini* (papa Pio III.) poveljom izdanom 1. studenoga 1494. u Firenci imenovao je nasljednim lateranskim grofom Martinova oca Kristofora Nimiru sa svim potomcima navijek.¹⁰⁵ U popisu rapskih plemića od 7. prosinca 1715.¹⁰⁶ od plemenitih Nimira zabilježena su braća Kristofor, Marin i Frane, te njihovi nećaci: Kristofor i Jerolim. U popisu plemića od 16. studenoga 1783., u spisima Gaudencija Predolina upisani su: Jerolim, Josip i Kristofor Nimira.¹⁰⁷ Za Prve austrijske uprave, u popisu rapskog plemstva, u spisima Petera Goëssa iskazana je "famiglia Nimira", kojoj je glava bio Kristofor pokojnog Josipa, a prvorođeni sin nosio je ime svog djeda, Josip.¹⁰⁸ Zanimljivo da su se kroz 19. stoljeće u međusobnom ophođenju zvali Nimirić, upravo onako kako ih bilježi Mijat Sabljar,¹⁰⁹ što ipak znači da to nije bilježeno u službenim spisima. Sabljar nalazi vrijedne rukopise kod svećenika Antuna Nimirića, i uz to zapisuje, vjerojatno

⁹⁷ Isto, str. 586, 587.

⁹⁸ Frane Bulić, *Alcuni documenti delle cassate Comunità Nobili di Arbe e di Nona*, *Bulletino di Archeologia e storia Dalmata*, sv. 22, Split 1899., str. 198-199.

⁹⁹ DAZd, Spisi c. k. komesara grofa Petera od Goëss, svež. III, fasc. I, fol. 28.

¹⁰⁰ Ljubić, *Listine*, sv. 1, str. 319.

¹⁰¹ Ljubić, *Listine*, sv. 2, str. 390-391.

¹⁰² CD 14, str. 420.

¹⁰³ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (dalje: AHAZU), *Acta mediaevalia*, sign. IVd, 11-17.

¹⁰⁴ Farlati, *Illyricum sacrum*, knj. 5, str. 180.

¹⁰⁵ DAZd, SRB, kut. 13, Kristofor Fabijanić (1545.-1593.), br. 24/2, fol. 539v-542v.

¹⁰⁶ DAZd, SRB, kut. 31, Giacomo Bizza (1692.-1729.), fasc. IV, fol. 37.

¹⁰⁷ DAZd, SRB, kut. 35, Gaudencije Predolin (1752.-1807.), fasc. III, fol. 287v.

¹⁰⁸ DAZd, Spisi c. k. dvorskog komesara grofa Petera od Goëss (1802.-1805.), filza III, sveščić. I, fol. 28.

¹⁰⁹ Mijat Sabljar, Rab, Putna bilježnica, br. 6, str. 9 (Ostavština Mijata Sabljara. Rukopis u knjižnici Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine u Zagrebu.).

predaju, da su se zvali “njegdar pod Magjarima de Mirha”.¹¹⁰ Jednako je zanimljivo istaknuti za grad Rab, koji je u 19. stoljeću slovio za kulu autonomaštva, da je njegov crkveni prvak, netom spomenuti don Antun Nimira, bio predvodnik Hrvatske stranke prava. Isti je u crkvenoj hijerarhiji bio začasni kanonik krčkog stolnog kapitola i mitronosni opat.

Predolin. Obitelj Marka Predolina, katedralnog kanonika, jedina u Rabu 1810. godine nosi ovo obiteljsko ime. Živio je s bratovom obitelji od kojih su bili: nećak Mate, vojni pristav, i Marko, bogoslov. U rapskim župnim knjigama zabilježeno je da su Predolini došli početkom drugog desetljeća 18. stoljeća u Rab iz Mletaka, točnije otočica Giudecca, pred samim gradom. Prvi je doselio “paron Zuane”, sin Marka Predolina, za kojeg u matici vjenčanih 1728. stoji prezimenska osnova “Bognola vulgo Predolin”.¹¹¹ Žena mu je bila Ana, kći Trifuna Rafaelija iz Dobrote u Boki. U rapskim općinskim spisima¹¹² nalazi se kratak rodoslovni iskaz od tri naraštaja, u kojem je predočeno da je Ivan (Zuane) Predolin imao sinove: don Marka, Gaudencija, don Aleksandra i Pavla. Marko je bio rapski kanonik, Gaudencije javni bilježnik, don Aleksandar župnik Lopara na Rabu, i Pavao, javni bilježnik i kancelar u Ninu. Gaudencije je oženio Paulu Livić, rapsku plemkinju.¹¹³ U plemstvo grada Nina upisani su 28. listopada 1793. braća don Marko i Gaudencije, te njihov sinovac Cezar, sin pokojnog Pavla.¹¹⁴ Ispravu o primanju u ninsko plemstvo izdao je ninski knez Zuanne Cigogna 30. listopada 1793., koju su uz kneza supotpisali savjetnici Pavao Pinelli, Markantun Lantana, Anzolo Muzio i Jerolim Zorović, a Predolini su je dali uredno službeno registrirati u rapskim općinskim spisima.¹¹⁵ Za francuske vlasti, u iskazu rapskih staleža od 23. listopada 1806., Gaudencije Predolin je zabilježen naslovom ninskog plemića.¹¹⁶

Spalatin. Jedna obiteljska zajednica i dvije redovnice bili su nositelji ovog obiteljskog imena 1810. godine u Rabu. Sudeći po prezimenu, vjerojatno je obitelj podrijetlom iz Splita. Bilježnik Juraj Spalatin ostavio je bilješku u spisima – pregledno rodoslovno stablo svoje obitelji: *Arboro Spalatio dall 1323-1779 fino*. Prvi je u stablu od šesnaest naraštaja Matole Spalatin, iz 1323. godine. On je jedan od utemeljitelja crkve sv. Damjana de Monte.¹¹⁷ Mihovil Spalatin spominje se 1514. godine kao osorski plemić (*nobile d'Ossero*).¹¹⁸ Od Spalatina se istakao Nikola Spalatin u bitci kod Lepanta, a zatim kao venturijer (plaćenik) u službi Habsburgovaca. Rudolf II. Habsburški imenovao ga je vitezom 18. kolovoza 1585., a poveljom od 1. rujna 1602.

¹¹⁰ Na ist. mj.

¹¹¹ DAZd, MK, Inv. br. 951, fol. 124v; 951, fol. 141v.

¹¹² DAZd, Općinski spisi Raba (OSR), kut. 47, br. 18, fol. 1.

¹¹³ DAZd, MK, Inv. br. 965, fol. 11v.

¹¹⁴ DAZd, SN, Liber Consiliorum Nonae, III, fol. 36v-37.

¹¹⁵ DAZd, OSR, kut. 31, br. 5, Diversorum, fol. 161-162v.

¹¹⁶ DAZd, SGP, 1806, Tit. 14, rub. 7, fol. 161.

¹¹⁷ CD 11, str. 258-259.

¹¹⁸ Frane Petris, Spoglio dei “Libri Consigli”, str. 41.

postao je "Eques Aureatus".¹¹⁹ Za Kandijskog rata, rapskom galijom 1662. godine zapovijeda Ivan Spalatin.¹²⁰

Vicko Spalatin je na temelju dukale od 13. siječnja 1795. primljen u zadarsko Plemićko vijeće 20. srpnja 1796., ali već 1828. smrću njegova sina Mihovila, suca iz vremena francuske uprave i viteza Legije časti taj ogranak izumire.¹²¹

Krajem 18. stoljeća obitelj je dala dva poznata biskupa – Šimuna, biskupa u Korčuli (1775.-1781.), a potom do smrti (1798.) u Osoru¹²² i njegovog sinovca Mihovila Mateja koji je bio biskup u Kotoru (1794.-1796.) i u Šibeniku (1796.-1807.).¹²³

Zu d e n i g o. Dvije su obitelji Zudenigo: Jurja s obitelji te udovice Mandalene. Sloju starog srednjovjekovnog rapskog plemstva pripadala je i obitelj Zudenigo.¹²⁴ Prvi Zudenik (*Čudnicus*), zabilježen u ispravi sastavljenoj u Rabu 1237. godine, očito je osnivač roda.¹²⁵ Zudnicus je latinskim ruhom zaodjenuto hrvatsko ime Čudnik, pa je ova obitelj zasigurno hrvatskog podrijetla. U ispravi iz 1290. godine, a nikako 1291., zapisan je plemić *Zudinicus de Andrea*.¹²⁶ U popisu plemića vijećnika rapskih iz 1372. godine spomenut je između ostalih i *ser Christophorus de Zudenigo* u samom vrhu općinske uprave (*regimine nobilium et sapientium virorum*).¹²⁷ Također, u popisu vijećnika i plemića iz 1388. godine nalazi se *ser Christophorus Zudenigo*.¹²⁸ Navedeni podaci osoba iz 1372. i 1388. godine imaju potvrdu u rodoslovlju.¹²⁹ U službenim iskazima, nastalim od kraja mletačke uprave do francuske okupacije i raspuštanja Plemićkog vijeća, kao rapski plemići iskazani su u vjerodostojnim spisima. Plemić *Zorzi* (Juraj) *Zudenigo* "Nobile dela Città d'Arbe" u bilježničkoj ispravi od 16. studenoga 1783., vlastoručno potpisan, u nazočnosti bilježnika Gaudencija Predolina.¹³⁰ Nadalje, Juraj otac, i sin Alojz (*Luigi*) u pismenom Svjedočanstvu Općinskog upraviteljstva grada Raba od 8. svibnja 1800. kojom se posvjedočuje pripadnost izvornom plemićkom staležu, kao i osobna čestitost i revnost u obnašanju općinskih dužnosti za gospodu Jurja (*Giorgio*) Zudeniga, "Nobile Originario di questa Città", i njegova sina Alojza (Luigija). Svjedočanstvo istog sadržaja, pod pečatom, izdaje 7. svibnja 1800. nadžupnik i kanonik rapske katedrale Jerolim Pacifik Marinelis za iste osobe.¹³¹ Isti *Zorzi* (Juraj) *Zudenigo* pok. Jerolima (*Girolamo*) iskazan je 1802. godine među rapskim plemstvom (*Famiglie Nobili d'Arbe*) u spisima C. K. Dvorskog povjerenika Goëssa

¹¹⁹ Povelje u prijepisu donosi bilježnik Juraj Spalatin.

¹²⁰ DAZd, SGP, Girolamo Contarini (1662.-1664.), Libro I, fol. 118r-118v.

¹²¹ ZKZd, ms. 704/8, Libri Consiliorum Jadre, VIII, fol. 82-82v; DAZd, SHK, br. 4880, br. 4.

¹²² *Hierarchia Catholica medii et recentiores eavi*, sv. 6, Patavii 1958., str. 190.

¹²³ Isto, str. 156, 379.

¹²⁴ Mlacović, *Pad i uspon*, str. 244-246.

¹²⁵ CD 4, str. 25-26.

¹²⁶ CD, Supplementa, sv. 2, str. 220-221.

¹²⁷ CD 14, str. 479-480.

¹²⁸ AHAZU, Acta mediaevalia, sign. IV d, 11-17.

¹²⁹ DAZd, OAR, kut. 109, I, fol. 1.

¹³⁰ DAZd, SRB, kut. 35, Gaudencije Predolin (1752.-1807.), fasc. III, fol. 290, 283.

¹³¹ DAZd, SVD, svež. 78, god. 1800., kat. IV, br. 3626, fol. 529-530.

kao glava kuće i jedine obiteljske zajednice toga prezimena u Rabu. Zabilježeno je da još dva ogranka u to vrijeme postoje u Starom Gradu (na Hvaru) i da su brojni.¹³² Na sjednici Plemićkog vijeća grada Raba održanoj 27. veljače 1806. nazočni su bili i upisani u zapisniku plemeniti (*Nob. Sigr.*) *Zorzi* (Juraj) *Zudenigo* i njegovi sinovi *Girolamo* (Jerolim) i *Alvise* (Alojz), plemići *Zudenigo*.¹³³

b) Građanski stalež

Rapsko građanstvo nastalo je izdvajanjem gornjeg sloja Građansko-pučke skupštine. Naime, grad Rab imao je, poput drugih gradova, staleško tijelo još pod mletačkom upravom, koje se zvalo *Congregazione dei cittadini di popolo di Arbe* i koje se redovito sazivalo i biralo svoje građanske dužnosnike s određenim pravima i dužnostima.¹³⁴ U izvješću rapskog poglavarstva dvorskom povjereniku grofu Goëssu 1802. godine potanko se izvješćuje o pučkoj skupštini, ali i izričito naglašavaju da u Rabu ne postoji odvojeno građansko tijelo (*corpo dei cittadini*), kakvo je primjerice imao Zadar.

Antonietti. Jedan je upis ovog obiteljskog imena. U popisu 1810. u Rabu je upisan ljekarnik-ranarnik *Domeniko Antonietti*, porijeklom iz Sarzane kod Đenove. Sin *Dominika Antonija Antonietta* i *Katarine Gherardi* ženi se 1826. u Rabu za *Mariju Livić* pokojnog *Jurja* i *Mandalene de Dominis*.¹³⁵ U Sarzani obitelj je građanskog sloja.

Adelia. Obitelj je pripadala građanskom staležu, a nosila je i ime *Delia*, što nam potvrđuje upis iz knjige vjenčanih kroz 19. stoljeće.¹³⁶

Bevilaqua. Dva su upisa 1810. – javnog bilježnika i odvjetnika *Josipa* s obitelji i *Josipa*, krojača, neoženjenog, koji je živio u samačkom kućanstvu. Krajem 18. stoljeća *Josip Bevilaqua* je javni bilježnik u Rabu, 1781.-1818., a za mletačke uprave isti je 1792. godine bio odvjetnik Građansko-pučke skupštine.¹³⁷

Bison. Jedna obitelj ovog imena, pomorskog kapetana *Josipa* sa ženom bez djece, bilježi se u vrijeme "francuskog" popisa. U 17. stoljeću u matičnim knjigama bilježeni su prezimenom *Bisoni*, a bili su obrtnici.¹³⁸

Faganelo. U gradu Rabu 1810. godine popisane su zapovjednik topnika, udovac *Markantonio* s dvoje djece; *Mate* koji je bio svećenik i neudata kći *Margarita* – pripadnici građanskog sloja.

¹³² DAZd, Spisi c. k. komesara grofa Petera od Goëss, svež. III, fol. 27, 28.

¹³³ DAZd, SGP, god. 1806. Tit. XIV, rub. 7, fol. 143.

¹³⁴ DAZd, Spisi c. k. dvorskog komesara grofa Petera od Goëss, svež. III, fasc. I, B, fol. 37-43.

¹³⁵ DAZd, MK, Inv. br. 966, fol. 64.

¹³⁶ Dušan Frankulin Travaš, Prezimana stanovnika grada i otoka Raba od XV. do XX., *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 45, Zadar 2003., str. 115.

¹³⁷ DAZd, OSR, kut. 42, br.103, fol. 1.

¹³⁸ DAZd, MK, Rab, Inv. br. 950, fol. 32, 48, 67, 78v; MK, Inv. br. 965, fol. 59. Svjedok na jednom vjenčanju 1794. bio je *Signor capitano Giuseppe Bison* (Josip Bison).

Kolić. Pisani Kolić i Colić, u popisu 1810. godine pojavljuje se nekoliko glava obitelji i kućanstava ovog imena, pripadnika građanskog, ali i pučkog staleža. Od 1600. do 1780. godine javljaju se u spisima.¹³⁹ Kolići su naraštajima građanska obitelj iz koje je potekao javni bilježnik Ivan Marko. Vrlo rano su u župnim maticama naslovljeni kao rapski građani, gospodin Marko Kolić (*domino Marco Colich*) zabilježen je 1732. oznakom "cive Arbi"¹⁴⁰ Ivan Marko Kolić je 1800. bio zastupnik rapske Građansko-pučke skupštine. U spisima bilježnika Ferrari de Latusa, oporuka je Nikole Kolića pokojnog Marka, kapetana: "sigillata a tre sigilli con suo stemma di famiglia".¹⁴¹

Nigris. Jedini nositelj ovog obiteljskog imena bio je udovac Vicko, rapski ljekarnik. Prema podacima Lucijana Marčića, nisu stranci.¹⁴² Vicko Nigris bio je dugo godina rapski ljekarnik (*speciale*). Njemu i ženi Jozefi Bosiz iz Idrije 1776. u Rabu je rođen sin Frane Antun Nepomuk,¹⁴³ koji očito umro jer ga nema u popisu 1810., kao ni žene, jer je Vicko upisan s udovac.

Semitecolo. Popis rapskog stanovništva zabilježio je tri nositelja obitelji/kućanstva ovog imena. Prema Rabljaninu i izvrsnom poznavatelju rapske povijesti i obiteljskih korijena Marčiću,¹⁴⁴ ovo je prezime postojalo oko 200 godina u gradu Rabu. Tri su grane, od kojih je samo jedna pripadala građanstvu. Rapski Semitecoli potomci su mletačke loze istog prezimena, koja se izdvaja sa Zan Mariom Semitecolom, čiji je praunuk Vincenzo bio paški knez. Od njegovog sina Ivana i žene mu Jerolime Benedetti potekla je rapska loza koja je zbog orođavanja s pripadnicama neplemenitog staleža bila izbrisana iz mletačkog plemstva – *famiglia decaduta*,¹⁴⁵ da bi kasnije završila još niže na društvenoj ljestvici. U matičnim je knjigama zabilježeno 6. ožujka 1712. rođenje (krštenje) Ante, sina gospodina Ivana (Zuanne) Semitecola *extra matrimonio*, dakle izvanbračnog sina s izvjesnom Margaritom iz Baške,¹⁴⁶ a 6. siječnja 1725. krštenje Mate, drugog izvanbračnog djeteta rođenog još 24. kolovoza 1718. godine od istih roditelja.¹⁴⁷ Dakle, Semitecolova loza nastavljena je u nezakonitoj liniji. U Rabu su uglavnom bili paruni, pomorci i obrtnici. Jedna se grana dovinula do staleža rapskih građana, i to Jerolima Semitecola koji je iskazan kao rapski građanin (*cittadino di Arbe*) u popisu 23. listopada 1806.¹⁴⁸

Tudorin. Godine 1810. dvije su obitelji Tudorin; trgovca Gašpara i Josipa, obojice pripadnika gospodsko-građanskog sloja, koji su bili glave svojih obitelji. Prema Lucijanu Marčiću,¹⁴⁹ spominju se tek od 18. stoljeća, što svjedoči da su od tada nase-

¹³⁹ Marčić, Antropogeografska ispitivanja, str. 314.

¹⁴⁰ DAZd, MK, Inv. br. 952, fol. 2.

¹⁴¹ DAZd, SRB, kut. 39, Ferrari de Latus (1787.-1801.), fasc. IV, br. 61.

¹⁴² Marčić, Antropogeografska ispitivanja, str. 316.

¹⁴³ DAZd, MK, Inv. br. 953, fol. 125.

¹⁴⁴ Marčić, Antropogeografska ispitivanja, str. 316.

¹⁴⁵ Marko Lauro Ruić, Rodoslovlja porodica otoka Paga, fol. 50. Rkp. 48-g-14 u knjižnici Arheološkog muzeja u Splitu.

¹⁴⁶ DAZd, MK, Inv. br. 951, fol. 13.

¹⁴⁷ DAZd, MK, 951, fol. 100.

¹⁴⁸ DAZd, SGP, god. 1806., Tit. 14, rub. 6, fol. 161.

¹⁴⁹ Marčić, Antropogeografska ispitivanja, str. 316.

ljeni u Rabu. Očito su se nekoć zvali Miloš, jer je 1718. godine krsna kuma Nikolina kći pokojnog Zorza Miloša "vulgo Tudorin".¹⁵⁰ Tudorini su pripadali gornjem sloju građanstva, u skladu sa statusom orođivali se pripadnicima svog stališa. Godine 1801. pred bilježnikom Bevilaquom dala je načiniti oporuku Ana Semitecolo, žena Ante Josipa Tudorina, a počašćena je obiteljskim grbom, što znači da su Tudorini bili "građani s grbom".¹⁵¹

Vlahović. Jedini Vlahović, popisan 1810. godine, bio je Juraj (Jure) svećenik i katedralni kanonik, posjednik, koji je stanovao s oženjenom braćom i njihovom obitelji te sluškinjama. Među njima bilježi se Ivan, dvadesetogodišnjak, također svećenik.

Zaro. Stari su rapski rod, nekada u staležu rapskog plemstva. Od 1685. godine kod te obitelji javlja se naslov *conte*.¹⁵² Loza ovog prezimena ima izvorište, odnosno očito potječe od Jerolima Zara koji se u maticama već od 1735. bilježi bez ikakvih staleških oznaka ili naslova.¹⁵³ U popisu su dva upisa prezimena Zaro; građanina Vicka, svećenika, s oženjenom braćom i njihovom obitelji te pučanina kalafata, udovca Jerolima, također s obitelji i pridruženog člana kućanstva, kalafata sa ženom.

c) Pučki stalež

Unutar društveno-staleške podjele, u gradu Rabu su prema popisu stanovništva 1810. godine najbrojniji pripadnici iz pučkih obitelji. Njihova obiteljska prošlost na otoku je različita, najčešće pritisnuta i uvjetovana okolnostima kroz povijesno vrijeme koje se reflektiralo na širem području i od samog otoka Raba. Te povijesne i demografske činjenice nisu mogli zaustaviti niti učestali unutarnji migracijski valovi iz krajeva zahvaćenih osmanlijskim provalama, razaranjima i pustošenjima. Orođeno i saživljeno sa starim rapskim stanovništvom, novodoseljeno stanovništvo tvorilo je i oblikovalo novu demografsku sliku grada, uopće otoka Raba.

Na temelju dosadašnjih malobrojnih istraživanja matičnih knjiga za porijeklo rapskog stanovništva,¹⁵⁴ makar različitog nastanka, sadržajnosti i kvalitete, donosimo pregled pučkih obitelji koje su u gradu nastanjene prije popisa 1810., a u njemu su zastupljene. Prema rapskom običaju, važno je napomenuti dvojnost, pa čak i trojnost nekih prezimena koja su tijekom vremena iščezla, a održalo se jedno od tih prezimena. U određenim slučajevima, poštovalo se uzimanje dvojnog prezimena: ženinog, ako bi njena loza izumrla ili u znak poštovanja izumrloj obitelji oporučitelja, te siromašni ženik u bogatiju obitelj. Glede grafije rapskih prezimena valja napomenuti kako su se ona mijenjala, od latinskog, talijanskog, sve do popisa iz 1810., u kojem prevladavaju prezimenski oblici hrvatske grafije.

¹⁵⁰ DAZd, MK, Inv. br. 951, fol. 57.

¹⁵¹ DAZd, SRB, kut. 37, Josip Bevilaqua (1781.-1818.), fasc. 4, br. 40.

¹⁵² Granić, Stari rapski grbovi i pečati, str. 248, 249.

¹⁵³ DAZd, MK, Inv. br. 952, fol. 21v.

¹⁵⁴ Marčić, Antropogeografska ispitivanja, str. 316; Frankulin Travaš, Prezimena stanovnika, str. 115.

Tablica 9. Rapske pučke obitelji od 15. do 19. stoljeća

Prezimana	15. st.	16. st.	17. st.	18. st.
Andrić = Andrich	-	-	-	*
Badešić	-	-	*	*
Bakota = Bacotta	*	*	*	*
Baričević = Barichevich	-	-	-	*
Beg	-	-	-	*
Benedetti	-	-	*	*
Bevilaqua	-	-	-	*
Bison	-	-	-	*
Biškupić = Biscupich	-	-	*	*
Blagdan, Blagdanić	*	*	*	
Bolković = Bolcovich, Bolcouich	-	-	-	*
Bon	*	-	*	*
Boničeli = Bonicelli	*	-	-	*
Bracan = Brazzan, Brazan	-	-	-	*
Brešan = Brešanin	-	-	-	*
Burić = Burich	-	-	-	*
Butorac = Butoraz	*	-	-	*
Colić = Colich, Colic,	-	-	*	*
Cuculić = Cuculo, Cuculich	-	*	*	-
Černota = Cernota, Cernotta	-	-	-	*
Debelić = Debelich	*	*	*	*
Demarini = Demaris, Marini	*	-	*	*
Dobrilović	*	-	-	*
Dominis	-	*	*	*
Dudišić	-	*	*	-
Dumičić = Mičić	-	-	-	*
Đustinijani = Giustiniani	-	-	-	*
Fachinetti	-	-	*	*
Faganelo = Faganello, Faganilich	-	*	*	*
Ferrari de Latus	-	-	*	*
Filasić = Filas	-	-	-	*
Galzinić = Galzinich	*	-	-	*
Galzinja = Galzigna	*	*	*	*
Godinić = Godinich,	-	*	*	*
Gracijani = Graziani	-	-	*	-
Grgurić	-	-	-	*
Juras = Juraš	-	*	*	*
Juričić	*	-	-	-
Kaldana = Chaldana, Caldana	-	*	*	*
Kalić = Kalich, Callich	-	-	-	*
Kaločira = Calochira	-	*	*	*

Prezimana	15. st.	16. st.	17. st.	18. st.
Kolić = Colich	-	*	*	*
Končica = Concizza	-	-	*	*
Konder = Conder	-	-	*	*
Kordić = Cordich,	*	-	-	-
Kušar = Cussar, Cusar, Kussar	-	-	-	*
Livić = Livich	-	*	*	*
Marčić = Marcich, Marčić	-	-	-	*
Marinelis = Marinellis	*	*	*	*
Marković = Marcovich	*	-	-	-
Miš = Miss, Mis, Mišulja	-	*	-	*
Murvar	-	-	*	*
Nigris	*	-	-	-
Nimira	-	*	*	-
Paštrović	*	*	*	*
Pečić	-	-	-	*
Peranić	-	-	-	*
Pereša = Peresa, Pereza	-	-	-	*
Pičuljan = Pizzuglian, Picuglan, Piculjan	-	-	-	*
Pincin = Pinzin	-	-	*	*
Predolin	-	-	*	*
Semitecolo = Semiteculo	-	-	*	*
Silić = Silich, Sillich	-	*	*	*
Simičić = Simicich	-	-	*	*
Slavić	-	-	*	*
Sokolić	-	-	-	*
Spalatin	-	*	*	*
Šegota	*	-	-	-
Španjol = Spagnolo	-	-	-	*
Štokalo = Stocalo	*	-	*	*
Tonsa	-	*	*	*
Tudorin = Todorin, Tudurin	*	-	*	*
Usmiani	-	-	-	*
Valentić = Ualentich, Valentich, Valintich, Valenti	*	*	*	*
Vidović = Vidovich	*	-	-	*
Vlahović = Vlachouich, Vlahouich, Vlachovich,	-	-	-	*
Vodopija	-	-	-	*
Zane = Zanetia	-	-	*	*
Zaro	-	*	*	*
Zec = Zez	-	*	-	-
Zudenigo = Zudenigho	-	*	*	-
Žigo = Sigo, Xigo	*	*	*	-

Ovom interpretacijom nije nam namjera ulaziti u prezimensku etimologiju, već kroz tablični prikaz istaknuti kako je mogućnost istraživanja različito usmjeravana, time i otežana, obzirom na različite oblike obiteljskih nazivlja – a da se zapravo radi o istima koji su nastanjivali grad, sve do popisa 1810. godine.

U navedenom tabličnom prikazu ukupno je 83 stara rapska prezimena koja se u izvornom obliku pojavljuju i 1810. godine. Ako navedenoj brojci pridodamo broj njihovih obiteljskih članova, dolazimo do zaključka da je u vrijeme “francuskog” popisa u gradu živio veliki broj starog rapskog stanovništva. Ovdje nismo ubrojili ostatke rapskog plemstva i građanstva, što uvećava broj iznijetoj tvrdnji. K tome, neka prezimena koja podsjećaju na plemićke i građanske rodove nemaju veze s istima jer pripadaju puku. Stoga, možemo zaključiti da se rapsko stanovništvo, bez obzira na staleže, nije značajnije iseljavalo, što govori o uvjetima življenja na otoku. No, da se oblik prezimena od 15. do početka 19. stoljeća mijenjao, i da je na Rab pristizalo novo stanovništvo, potvrđuju nam brojčani pokazatelji. Tako su iz 15. stoljeća zadržana 22 ista prezimena, 26 iz 16. stoljeća, 44 ih se bilježe kroz 17., a čak 61 u 18. stoljeću. Prema drugim izvorima iz 19. stoljeća¹⁵⁵ spoznajemo da se upravo u tom razdoblju završio proces formiranja rapskih prezimena, jer ista i nepromijenjena oblika postoje danas.

Otok i grad Rab bili su odredišta došljčkih skupina i pojedinaca, što potvrđuju nova prezimena tijekom stoljeća. Razlozi i motivi naseljavanja su različiti, najčešće uvjetovani sigurnosnim stanjem u svojoj dotadašnjoj postojbini, ali i materijalnim prilikama. Novo rapsko stanovništvo možemo svrstati u dvije skupine: došljake iz “stranih” krajeva i one pristigle iz hrvatskih krajeva i naselja, kako daljih tako i bližih otoku Rabu, pa i unutarnjih migracija na samom otoku.

Iz talijanskih krajeva bilježimo doseljenike tog etnika: *Tudorine*, *Tonse*, *Todeschine* i *Caldane*.¹⁵⁶ Obiteljske zajednice prezimena *Rismondo*, *Zbizza* (Žbičić) i *Stella* na Rab se nastanjuju došavši iz Istre.¹⁵⁷ Među najstarije “vanjske” obitelji doseljene iz rapskih sela u grad ubrajamo: Pende, Vidas (*de Vidazo*), Dumić (*Dimora*), Rak (*Racovich*), Staničić (*Stantir*), Andreškić (*Andraxio*), Mrkočić (*Merchoxio*), Jurešić (*Juressa*), Čelo (*Celle*), Šušić (*Sozo*), Miš (*Mixe*), Vidić (*de Vidizo*), Grce (*Guerca*), Španjol (*Spagnol*), Batistić (*Batistich*), Vidas (*Vidaz*), Fafonjel (*Fafognel*), Bačić (*Bacich*), Pićuljin (*Picuglian*) i Brna (*Berna*).¹⁵⁸

S obzirom na druge jadranske hrvatske otoke, na razmjerno velikoj površini kojom raspolaže Rab, njegovo stanovništvo nije gusto naseljeno.¹⁵⁹ U ovoj demografskoj tvrdnji uporište pronalazimo u povijesnim podacima, od vremena kada je Rab

¹⁵⁵ Prema Travašu, koji ne navodi arhivski fond i dokumente, završava se proces formiranja “suvremenih” rapskih prezimena, tumačeći tvrdnju prema popisu rapske djece od 17. travnja 1822. (!).

¹⁵⁶ Marčić, Antropogeografska ispitivanja, str. 313, 316; Frankulin Travaš, Prezimena stanovnika, str. 98-100, 102.

¹⁵⁷ Marčić, Antropogeografska ispitivanja, str. 316.

¹⁵⁸ Frankulin Travaš, Prezimena stanovnika, str. 104-105.

¹⁵⁹ Brusić, *Otok Rab*, str. 22.

uživao najveće gospodarsko i populacijsko blagostanje, sve do činjenica o njegovu nazatku, i u brojčanom pogledu. Najveći neprijatelj opstanku svake populacijske skupine su ratovi i širuće epidemije. S obzirom na to da je Rab otok, nije izravno stradao u protuosmanlijskim ratovima, osim što je bio prihvatilište i udomište nekim obiteljima s ugroženog područja. Dakako, prijetila mu je ugroza s mora, a tada je bio, kao grad mletačkog dominija, zaštićen mletačkom mornaricom koja je grčevito branila svoj "Dominium maris". No, epidemije i druge zarazne bolesti na Rabu su uzimale svoj danak, što je utjecalo na depopulaciju, odnosno okrnjenu demografsku sliku grada i njegova kraja. U dosadašnjoj, ali zastarjeloj literaturi, nekritički se provlači podatak da je otok Rab kroz srednji vijek imao oko 10.000 stanovnika, odnosno pola stoljeća poslije približno 3.500 stanovnika – što jednostavno začuđuje da je oko 2/3 življa "pokošeno", a da isti podaci nemaju uporište u arhivskim vrelima, ili su spomenuti usput. Bilo bi nemoguće da je Rab, unutar mletačkog pomorstva po cijelom jadranskom bazenu, izbjegao ili da je zahvaćen pošlašću, a bez valjanih statistika.¹⁶⁰ Antropološki promatrano, prema Vladislavu Brusiću, rapsko stanovništvo nije jedinstvenog porijekla – ono je mješavina u kojoj, ipak, prevladava slavenska, odnosno hrvatska etnička sastavnica. U samom gradu, isti tvrdi, vladala je velika nerazmjernost između muškaraca i žena, uzevši u obzir vitalne podatke za rapsko stanovništvo iz vremena francuske uprave.¹⁶¹ Tada su muškarci (51%) bili brojniji od žena, čiji je udio u ukupnom broju stanovnika iznosio 49%. Odnos muškaraca naspram žena treba promatrati u okvirima demografsko-vitalnih procesa koji su se odražavali na ukupnost rapskog stanovništva.

Tablica 10. Kretanje broja stanovnika grada Raba 1797.- 1813. godine

Godina	Broj stanovnika
1797. ¹⁶²	993
1805. ¹⁶³	948
1807. ¹⁶⁴	952
1808. ¹⁶⁵	945
1810. ¹⁶⁶	965
1813. ¹⁶⁷	957

¹⁶⁰ Mlacović, *Pad i uspon*, str. 116.

¹⁶¹ Brusić, *Otok Rab*, str. 25.

¹⁶² DAZd, Spisi Kraljevske delegacije Vlade u Zadru (SKD), sv. 4, kat. II, br. 2240, fol. 3.

¹⁶³ Brusić, *Otok Rab*, str. 25.

¹⁶⁴ DAZd, Spisa Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije 1807.-1810., sv. 32, poz. 1, fol. 2.

¹⁶⁵ DAZd, AOR, kut. 58, Anno 1808., br. 1391; Spisi Centralnog inspektorata za bogoštovlje i upražnjena dobra za Dalmaciju, sv. 31, poz. 1, fol. 415; Peričić, Prilog upoznavanju, str. 417.

¹⁶⁶ DAZd, Spisi Pokrajinske Intendance za Dalmaciju, god. 1810., Tit. XVIII, rub. 2, s. f.

¹⁶⁷ Peričić, Prilog upoznavanju, str. 417.

Kretanje broja stanovnika grada Raba možemo pratiti kroz periodične popise nekoliko vlasti, različitom namjenom. Za naš prikaz uzete su indikativne godine nastanka popisa stanovništva, ili godine smjena triju uprava; 1797. kao kraj višestoljetnog mletačkog vladanja, potom 1808. s kratkotrajnom Prvom austrijskom upravom, potom prva godina od dolaska Francuza, 1807. te, naposljetku, ponovnom uspostavom austrijske vlasti nad Rabom, odnosno cijelom Dalmacijom.

Na temelju brojčanih pokazatelja od 1797. do 1813. (izuzev nekih godina), zapažamo da je broj rapskog gradskog stanovništva, svih staleža, uglavnom imalo sličnu populacijsku ukupnost. U navedenim godinama grad Rab je s 993 stanovnika bio najbrojniji 1797. godine, dok je popisom stanovništva 1808. zabilježeno najmanje, ukupno 945 žitelja. Porast od 20 rođenih zabilježen je 1810. godine, prema 1808., kada je grad imao 965 stanovnika, a pred dolazak Druge austrijske uprave 1813. ukupno 957 duša.

O broju stanovnika i demografskim kretanjima na otoku Rabu u navedenom razdoblju, napisano je nedovoljno, a izneseni podaci ostali su dvojbeni jer se, osim poznatih tiskanih statistika, nije više koristila arhivska građa. Kao ilustracija, to potvrđuje i nepravilno navođenje naziva fonda Intendance Kvarnerskih otoka (*Intendenza delle isole del Quarnero*) s "Interdanca di Fiume" (koja je formirana kasnije), a koriste se podaci za stanovništvo iz razdoblja prethodnog ravnateljstva.¹⁶⁸ Namjera je ispraviti upravno-povijesni propust, i razumjeti demografe ekonomskog smjera. Prema prenesenim brojčanim podacima iz tiskanih statistika za otok Rab potrebno se kritički osvrnuti, iako u cijelosti nije naš predmet istraživanja. Ukupnost otočkog stanovništva najčešće se prepisivala iz ranijih izvora, protostatističkih popisa ili raznih evidencija. Uz to, bila su obuhvaćena naselja, točnije sela koja su tijekom povijesti mijenjala upravna središta, primjerice cijeli sjeverni dio otoka Paga, koji je teritorijalno iskazan kao rapsko stanovništvo. Isto tako, nezahvalno je utvrđivati prirodno kretanje stanovništva na temelju broja rođenih i umrlih u samo dvije godine, kao i migracijski saldo – jer su takve evidencije vođene kvartalno iz godine u godinu za cijeli Kvarner. Začuduje nas da se migracijski saldo može izračunati za cijelo otočje, a ne mogu podastrijeti brojčani podaci njihovih gradova (i bez sela), ili barem za grad Rab. K tomu, tumačenje broja umrlih ne odgovara činjenici – početkom 19. stoljeća na Rabu, a niti na Kvarnerskom otočju, povijesni izvori ne bilježe ikakvu epidemiju, kao što arhivi ne pohranjuje spise, još jednom "Interdanca".

d) Duhovni stalež

Brojčano mali grad, kao što je u razmatranom razdoblju bio Rab, u strukturi svog stanovništva brojio je veliki broj osoba duhovnog staleža. S obzirom na to da je Rab bio sjedište istoimene biskupije, u popisu je ubilježen rapski biskup s mješovitom zajednicom u kojoj je obitavao (vidi tablicu 7). Iako popisivač nije posebno istaknuo

¹⁶⁸ Ivan Lajić, *Kvarnerski otoci – demografski razvoj i povijesne mijene*, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb 2006., str. 127, 130.

članove rapskog Stolnog kaptola, svećenstvo i niži katedralni kler, već su upisani u zajednicama, odnosno prema oblicima kako su stanovali – mi smo ih u raščlambi poradi crkvene strukturiranosti tim slijedom željeli svrstati. Zabilježeni su pripadnici muških i ženskih redovničkih zajednica, te njima pridruženih članova. Nadalje, svim upisnicima navodimo njihova imena, osnovne podatke vezane za njihovu službu, dobnu strukturu, a u rijetkim slučajevima i popisivačevu opasku.

Biskup rapski

Galzigna, Ivan Petar. Rođen je u Rabu 5. kolovoza 1740.,¹⁶⁹ a potječe od starog plemenitog roda ovog imena. Studirao je teologiju, filozofiju, crkveno i svjetovno pravo u Mletcima. Za svećenika je zaređen 30. listopada 1763., a potom odlazi u Padovu gdje stječe doktorat iz obaju prava (*iuris utriusque*) na tamošnjem Sveučilištu.¹⁷⁰ Vrativši se u rodni grad, 1775. godine bio je od biskupa Ivana Marije dall'Ostie imenovan kanonikom teologom, primicerijem, a potom je preko zadarskog nadbiskupa Ivana Carsane upućen papi Piju VI. u Rim, gdje je predsjedao redakciji pretiska ilirskog brevijara. Za petogodišnji trud, kao učeni i zaslužni prelat, u znak priznanja papa ga je 20. studenoga 1790. imenovao za trogirskog biskupa.¹⁷¹ Nakon pet godina biskupovanja u gradu sv. Ivana Ursina, dobio je 1. lipnja 1795. premještaj na “biskupsku stolicu” svog rodnog Raba, u kojemu je 27. prosinca 1823. i umro.¹⁷²

Tablica 11. Sastav rapskog Stolnog kaptola 1810. godine

Ime i prezime	Dostojanstvo	Imenovanje	Starostna dob
Frane Jerolim Nimira	arhiđakon	1766.	76
<i>upražnjeno</i>	<i>kanonik arhiprezbiter</i>	-	-
Kristofor Galzigna	kanonik primicerij	1769. 1798.	76
Josip Demarini	kanonik dekan	1766.	81
Aleksandar Bonicelli	kanonik	1786.	78
Marko Paštrović	kanonik	1789.	50
Mihovil Spalatin	kanonik	1792.	66
Marko Bonicelli	kanonik	1794.	76
Marko Predolin	kanonik	1794.	72
Juraj Vlahović	kanonik	1798.	65
Petar Frane Galzigna	kanonik	1800.	38
Ivan Krstitelj Bon	kanonik	1801.	49

¹⁶⁹ DAZd, MK, Rab, Inv. br. 952, fol. 67.

¹⁷⁰ Šime Ljubić, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Beč – Zadar 1856., str. 138.

¹⁷¹ *Hierarchia Catholica medii et recentiores eavi*, sv. 6, str. 411. Doktorat obaju prava stekao 28. svibnja 1774.

¹⁷² Isto, str. 95; *Notizie per l'anno 1806.*, Roma, 1806., str. 117.

U zboru rapskih kapitulara šestorica su bila iz plemićkog staleža: Nimira, Galzigna (2), Spalatin, Predolin i Bon. Građansko-pučkom sloju pripadaju: Demarini, Bonicelli (2), Paštrović i Vlahović.

Iz kasnijih podataka, 1814. godine, za neke od njih znamo nešto više o njihovoj naobrazbi i gdje su se školovali. U većim obrazovnim središtima, Veneciji, Ankoni, Padovi i Loretu, visoku teološku naobrazbu stekli su sljedeći kanonici: Marko Predolin, kanonik teolog školovao se u Veneciji na isusovačkom kolegiju. Na istom učilištu ocijenjen je kao najsposobniji iz redova rapskog kanoničkog klera, imavši primjereno vladanje. Vrativši se u Rab bio je učitelj klerika, imavši četiri nadarbine. Petar Frane Galzigna je školovan u biskupskim sjemeništima u Ankoni i Padovi – po povratku u rodni Rab, uživao je dvije “proste” nadarbine sv. Andrije i Majke Božje Milosrđa. Treći s visokom teološkom naobrazbom, Ivan Krstitelj Bon, doktor teologije, školovao se na Hrvatskom zavodu u Loretu, i bijaše poznat kao vrsni propovijednik. Iako obrazovan u gradu Rabu, ovoj trojici valja pridodati Ivana Mihovila Spalatina – ocijenjen je kao razuman i primjeren svećenik, završivši retoriku, gramatiku i moralnu teologiju.

U nižem katedralnom kleru zastupljeno je i rapsko plemstvo kao i građanstvo. Plemićkom staležu pripadali su: tri svećenika iz porodice Livić, tri Spalatina, dvojica Galzigna, dvojica Ferrari de Latusa i jedan Dominis. Građansko-pučanskom sloju pripadali su: Brešanin, Vitezić, Vlahović, Zaro, dvoje Tonsa, dvojica Kondera, Faganello, Tomljanović, Slavić, Sokolić Peser i Murvar. Ostali svećenici potjecali su iz pučkog sloja.

Kad kažemo niži katedralni kler, mislimo na obične svećenike. Oni su dušobrižničku službu vršili u načelu po svim župama u granicama rapske biskupije, a prema popisu iz 1810. godine odreda su bili u gradu Rabu. Osim Vicka Dominisa i Vicka Zara školovanih u Veneciji, te Ivana Krstitelja Ferrari de Latusa na papinskom kolegiju u Macerati, ostali su naobrazbu stekli u Rabu, gdje je od 1639. djelovala katedralna škola za izobrazbu klerika. Rijetki su od njih uz redovitu svećeničku dotaciju iz tzv. zajedničke mase uživali druge nadarbine. Svećenik Petar Livić uživao je tri nadarbine: Sv. Petra, Sv. Staša i Sv. Katarine, Ivan Krstitelj Ferrari de Latus nadarbinu Sv. Lucije, i Petar Slavić nadarbinu plemenitih Zudeniga naslova Sv. Margarite.

Tablica 12. Svećenstvo i niži katedralni kler grada Raba 1810. godine

Ime i prezime	Položaj	Školovanje	Starosna dob
Ivan Livić	svećenik, naslovni kanonik ninski	Rab	49
Frane Livić	svećenik	Rab	45
Petar Livić	svećenik	Rab	40
Ante Brešanin	svećenik	–	69
Šime Spalatin	svećenik	–	35
Mate Spalatin	svećenik	Rab	32
Ante Vitezić	svećenik	–	63
Ivan Vlahović	svećenik	Rab	29
Vicko Dominis	svećenik	Rab, Venecija	36
Ante Kaštelan	svećenik	Rab	25
Jakov Galzigna	svećenik	–	75
Kristofor Galzigna	svećenik	–	70
Vicko Zaro	svećenik	Rab, Venecija	40
Aleksandar Tonsa	svećenik	–	34
Šime Spalatin	svećenik	Rab	33
Mate Ferrari de Latus	svećenik	Rab	26
Ivan Konder	svećenik	Rab	35
Markantonio Faganello	svećenik		44
Ivan Tomljanović	svećenik	Rab	56
Marin Tonsa	svećenik	Rab	30
Petar Slavić	župski pomoćnik	Rab	53
Ante Sokolić	župski pomoćnik	Rab	53
Josip Konder	župski pomoćnik	Rab	43
Ivan Krstitelj Ferrari de Latus	župski pomoćnik	Rab	57
Ivan Pesel	bogoslov	Rab	20
Špiro Murvar	bogoslov	Rab	30

Redovničke zajednice

Iz popisa stanovništva grada Raba vidljiva je prisutnost članova i članica triju redovničkih zajednica. Prva je muška zajednica redovnika trećoredaca u samostanu sv. Frane na Komrčaru, rubnom dijelu grada Raba. Drugoj zajednici pripadaju benediktinke iz ženske redovničke zajednice samostana sv. Andrije, te trećoj redovnice franjevske sv. Klare u samostanu sv. Ante Opata.

Tablica 13. Redovnici trećoredci samostana sv. Frane na Komrčaru

Ime i prezime	Redovnički status	Starosna dob	Opaske
Marko Sorić	redovnik, gvardijan	25	-
Vicko Hrabrić	redovnik, klerik	22	-

Skromnoj redovničkoj zajednici franjevaca trećoredaca pribivali su dva redovnika; prvi je redovnik i samostanski gvardijan, a drugi klerik – oba mlade dobi, prosječno stari 23.5 godine. Oba su pripadnici pučkog staleža.

Tablica 14. Ženska redovnička benediktinska zajednica sv. Andrije (samostan sv. Andrije)

Ime i prezime	Redovnički status	Starosna dob	Opaske
Josipa Galzigna	opatica	35	-
Antonija Galzigna	redovnica	63	-
Ana Dominis	redovnica	44	-
Katarina Galzigna	redovnica	38	-
Gertruda Dominis	redovnica	43	-
Antonija Tudorin	redovnica	50	<i>benediktinka sv. Justine</i>
Marija Galzigna	gojenica	17	-
Marija Livić	gojenica	15	-
Klara Galzigna	gojenica	16	-
Elizabeta Galzigna	gojenica	14	-

Kako je ovaj samostan “pripadao” rapskom plemstvu, u njemu je devet plemićkih redovnica: šest duvni roda Galzigna, dvije Dominis i jedna Livićka. Redovnica Tudorin, iz reda rapskog građanstva pridružena je ovoj zajednici po ukinuću samostana sv. Justine, kojemu je ona pripadala.

Tablica 15. Ženska redovnička zajednica franjevki sv. Klare (samostan sv. Ante Opata)

Ime i prezime	Redovnički status	Starosna dob	Opaske
Marija Tereza Spalatin	predstojnica	55	-
Mihovila Spalatin	redovnica	58	-
Franica Deliò	redovnica	55	<i>benediktinka, premještena iz Cresa</i>
Viktorija Staiz	redovnica	56	-
Klara Koštijera	redovnica	15	-

U ovom su samostanu tri plemenite koludrice: dvije iz roda Spalatin iz redova rapskog plemstva, a ona prezimenom Deliò, "posuđena" benediktinka, osorska je plemkinja iz Cresa. Redovnica Viktorija Staiz je iz ukinutog samostana sv. Justine, a rodom je bila iz Rijeke; Koštijera je došla iz Rovinja.

Zaključno, društvenu stalešku sastavnicu rapskog upisanog stanovništva tvorile su 72 duhovne osobe; počev od biskupa, jedanaest od ukupno dvanaest kanonika (jedan umro – mjesto upražnjeno), 24 svećenika i dva klerika (bogoslava), te pripadnika redovništva: dva fratra, dvije redovničke zajednice od 15 redovnica i njima pridruženih članica. Najveći broj svećenika potjecao je iz plemićkih obitelji (38), svega tri iz građanskih te 14 iz rapskog puka. Redovnici, odnosno fratri, pripadahu puku, dok je staleška slika redovnica značajno drugačija. U dvije ženske zajednice (samostana) bilježimo osam zavjetovanih redovnica i četiri gojenice plemkinje, dok su dvije redovnice i jedna gojenica iz građanskog sloja. Od pučanki nije zabilježena niti jedna redovnica, već njima pridružene članice, odnosno sluškinje.

Zanimanja u Rabu prema popisu iz 1810. godine

Raščlambom popisa stanovništva grada Raba moguće je, temeljem popisivačevih pribilježbi kod upisnih osoba, pratiti i njihovu gospodarsku strukturu na temelju iskazanih zanimanja. Prvo nam se nameće podjela u užem smislu: zanimanje i gospodarska djelatnost; a potom širem: položaj u zanimanju, gradsko, mješovito i pučko kućanstvo. Gospodarska slika Raba iz 1810. godine prema zastupljenosti pojedinih djelatnosti izgledala je "lepezasto", odnosno veoma raznoliko, kako priliči statusu već stoljećima formiranog grada u kojem su oblikovane društvene djelatnosti, u skladu s uvjetima i posebnostima sredine.

U godini "francuskog" popisa, grad Rab u strukturi osnovne općinske upravne jedinice imao je sljedeće javne dužnosnike: načelnika i općinskog tajnika, jednog suca (mirovnog) i njegova zamjenika – koji su obnašali pravne poslove iz domene upravno-političke, odnosno sudske nadležnosti. Nadalje, od osoba plaćanih iz državnih sredstava ubrajamo tri pisara, dva kancelara (činovnika), jednog uredskog poslužnika, vratara i teklića. Osobe koje privatno obavljaju službu su dva odvjetnika i dva javna bilježnika. U zdravstvenom ustrojstvu, skrb o stanovništvu grada vodili su pojedinačno: jedan liječnik, ljekarnik i ranarnik – osoba niže medicinske naobrazbe, svi na općinskoj plaći, vezani ugovorom.

Ubilježene su dvije osobe koje možemo svrstati među djelatne vojne dužnosnike: jednog zapovjednika topnika i vojnog pristava. U gradu je bio skrbnik Javne dobrotvornosti, iz plemićkog reda.

Za razliku od susjednog grada Paga, u Rabu zapažamo velik broj obiteljskih zajednica, koji živi od zanimanja vezanih za pomorstvo. Iz popisa brojimo ukupno 38 mornara. Od ribarstva se uzdržavalo 32 obitelji, a nije zanemarivo da je bio i 21 kalafat, što sve upućuje na zaključak da je otok Rab svojim prednostima, otvoren i po-

godan za plovidbu, egzistencijalno osiguravao gotovo 91 rapsku obitelj. Jednako je zanimljiva i razgranata lepeza brojnih obrtničkih zanimanja Rabljana, što nije slučaj u susjednim gradovima, osim u glavnom gradu pokrajine i distrikta Zadru. Među zanimanjima unutar ove gospodarske strukture najbrojniji su nosači (16). Grad Rab kao pomorsko-prometno središte i lučko-teretno pristanište imao je logičnu potrebu za ovim zanimanjima. U rapskom stanovništvu, trgovačkoj skupini pripadalo je 13 pojedinaca s obiteljima. Slijede zanimanja kovača (11) i krojača (10). Napominjemo da smo uočili kako ova obrtnička zanimanja dolaze iz obiteljskih zajednica u kojima je glava obitelji, ili član, pripadao duhovnom staležu – što daje pretpostaviti da ih je taj pojedinac materijalno potpomogao uzdignuti i prepustiti samostalnom životnom i radnom opstanku. Od drugih zanimanja, brojčano, u Rabu se ističu zidari i postolari, sedam upisanih osoba u popisu. Zidarski obrti mogući su u onim sredinama gdje je vladala potreba za gradnjom, nadasve gdje je cirkulirao kapital, što nam u ovom slučaju potvrđuje stanje i građevinska potreba u gradu Rabu. Za malu sredinu kao što je Rab nije zanemariv broj od sedam postolara, što je pokazatelj da stanovništvo ima izgrađene građanske potrebe obuvanja. Obuća je kulturno-antropološki pokazatelj stupnja razvoja određenog društvenog sloja, kao što su u gradu Rabu to bili plemstvo, građanstvo i pripadnici duhovnog staleža, pa i pučani među kojima je, ističemo, samo jedna zemljoradnička obitelj. U zanimanjima rapskih građana navedena su četiri bačvara i tri mesara. S obzirom na to da u građanskom Rabu nema djelatnika “na zemlji”, bačvarsko zanimanje i proizvode koristilo je građanstvo čije su posjede, odnosno vinograde obrađivali stanovnici sela u kolonatskom odnosu ili, manje, nadničari. Pojava mesara, makar trojice u gradu od 965 žitelja, navodi nas na zaključak da se gradsko stanovništvo moralo prehranjivati posredno, odnosno samo nije bilo orijentirano ovoj gospodarskoj djelatnosti, već je koristilo usluge seoske populacije koja je držala, što na Rabu ili paškim posjedima razmjerno velik broj stoke. Konture gradskih obilježja “uljudenog” življenja razaznajemo među, makar malobrojnijim pojedinačnim slučajevima (1) djelatnosti – kavanaru i brijaju. Ovaj podatak prvi je susret s kavanom u maloj urbanoj sredini izuzmemo li grad Zadar, gdje se bilježe prve kavane, odnosno djelatnosti ove usluge. Zapisan je tek jedan gostioničar i jedan vlasnik konačišta “prostih” gostiju. Uvjetno rečeno, niže značajni na društvenoj ljestvici, u rapskom popisu jedini ubilježeni bili su: drvodjelac, stolar, prijevoznik, pekar i pečarica. U to vrijeme, a i kasnije, svaki dalmatinski grad u pojedinoj četvrti imao je “kvartovsku” peć, najmanje jednu ili više, u kojoj bi se pekao kruh, a višak se udjeljivao, po nepisanom pravilu, siromašnom puku i štićenicima gradskih ubožnica. Velik broj pridruženih osoba (65) obiteljskih zajednica i kućanstava, odnosi se na sluge (22) i sluškinje (43). Taj broj upućuje nas da su rapske, uglavnom bolje stojeće obitelji različitih staleža na služnosti mogle izdržavati pojedince i obiteljske zajednice ovog društvenog statusa. Godine 1810. u popisu stanovništva bilo je 13 prosjaka (8 muškaraca, 5 žena) štićenika dviju ubožničkih zajednica u gradu. Kao dodatna potvrda građanstvu stanovnika Raba ističemo tek jedini upis obiteljske za-

jednice koja se bavila zemljoradnjom, što znači da se ovom gospodarskom granom bavilo isključivo selo te stanovništvo s rapskih posjeda na otoku Pagu.¹⁷³

Tablica 16. Oblici oboljenja rapskog stanovništva

Vrsta bolesti	Dob M	Dob Ž
Epilepsija	0	1 / 47
Gluhoća	1 / 16	1 / 44
Gluhonijemost	1 / 25	0
Grbavost	3 / 40.6	5 / 36.6
Naglušost	1 / 27	0
Nezdravost	2 / 33.5	0
Nijemost	3 / 13	0
Sljepoća	1 / 74	2 / 74.5
Sljepoća na jedno oko	4 / 31.7	2 / 40
Šepavost	16 / 40.0	20 / 38.4
Ukupno:	32	31

Osim u rapskom, u drugim popisima stanovništva zadarskog distrikta nema u bilježbi o zdravstvenom stanju upisane osobe, stoga je rapski primjer zanimljiv, tim više što su rijetki poznavali medicinsko pojmovlje. Pretpostavljamo da je popisivač poznao osobe iz popisa, pa tako i njihove zdravstvene tegobe i tjelesne mane, jer je deset navedenih primjera uglavnom temeljeno na opisnom doživljajnom karakteru.

Vrste bolesti ili tjelesne mane, razumljivo, primijećeni su u svim društvenim staležima bez obzira na rod, spol i starosnu dob. Prema upisima u rubrikama njihove zdravstvene anomalije utjecale su na njihov bračni status, osim u slučajevima ako bi se oženili unutar iste skupine. Ipak, primijetili smo da su pripadnici muške skupine uglavnom oženjeni, što ukazuje na različiti, očito tradicionalni pogled u vezi s bolešću spolova. Jednako tako, isti su obavljali poslove u strukturi zanimanja sukladno razmjeru njihove tjelesne ograničenosti. Žene su najčešće sluškinje, a muškarci obrtničkih zanimanja.

Iz popisa gradskog stanovništva razvidna je najbrojnija skupina hromih osoba obaju spolova, pučki rečeno šepavih ili colavih – ukupno njih 36 od toga 20 žena i 16 muškaraca. Žene su većinom pućanke, neudate i sluškinje. Iz plemićkih obitelji dva su primjera ove anomalije, u kojima je porodom rođeno dvoje djece istog oboljenja. Prosječna starosna dob kod ove skupine ženske populacije iznosi oko 38.4 godine. Nešto je manje muškaraca, ukupno 16 iz svih staleža, prosječne starosne dobi oko 40 godina. Prema raščlambi obiteljskih zajednica, možemo zaključiti kako svi pripadnici ove skupine ljudi imaju zdravstveni nedostatak zahvaljujući genetskom čimbeniku.

¹⁷³ Nikola Crnković, Prilog istraživanju agrarnih odnosa na pašnjacima sjevernog dijela Paga i na otoku Rabu, *Prinosi za gospodarsku povijest otoka Paga*, sv. 10, Pazin – Rijeka 1988., str. 55.

Drugo po slijedu zastupljenosti je grbavost (gobavci, *gobbetti*), ukupno osmero: tri muškarca i pet žena srednje dobi, oko 40 godina starosti. Od sljepoće na jedno oko boluje četiri muške i dvije ženske upisane osobe prosječne starosti – muški 31.7, a žene oko 40 godina. Kod ove skupine nemamo razloga sumnjati da je sljepoća mogla biti izazvana uslijed neke nezgode ili praćena drugim organskim oboljenjima. Potpuno slijepih je troje Rabljana: dvije žene i jedan muškarac, svi starije životne dobi, oko 74 godine. U nemogućnosti govora, nijemosti, troje je braće unutar iste plemićke obitelji od druge, osme do devetnaeste godine starosti. Dva se upisa odnose na uopćen pojam “nezdravost”, pretpostavljamo da se radilo o boležljivim osobama prosječno starima 33.5 godine. Nekoliko je opaski za gluhe (jedan muškarac, jedna žena), nagluhe (jedan muškarac) i gluhonijeme (jedan muškarac). Većinom radilo se o muškim osobama s postolarskim zanatom. Od ostalih oboljenja, jedna je ženska osoba u dobi 47 godina patila od epilepsije, što je mjesnom popisivaču najvjerojatnije bilo poznato iz gradske životne svakodnevnice.

* * *

U osvit novog doba, početkom 19. stoljeća, grad Rab je ušao kao izgrađena i staleški uređena komuna sa svim institucionalnim urbanim obilježjima stečenim tijekom duge municipalno pravno-povijesne tradicije, poput drugih gradova na istočnojadranskoj obali. Kao posljedica istoga, to je značilo da kod nastanka i razvitka društvenih staleža nije bilo prekida, već se društveni razvoj grada odvijao pod okriljem starih institucija koje su se prilagođavale novim političkim prilikama.

Bez obzira na dolazak francuske vlasti i pokušaj oblikovanja novog građanskog društva, u Rabu je onodobna oligarhija ili zemljišna aristokracija i dalje postojala kao grupacija, a njena se ne samo gospodarska moć nego i politička vlast zasnivala na posjedovanju zemlje, obrađivane tuđom radnom snagom – te takva ostala nepromijenjena dugi niz desetljeća kroz 19. stoljeće. Kada iznosimo ove tvrdnje, zaključujemo da su Francuzi jedino uspjeli u provedbi određenih vidljivih promjena na teritorijalno-upravno-političkoj i sudbenoj razini, a u brizi za vitalno-komunalne potrebe stanovništva pristup je bio populistički i nedosljedno provođen.

U pogledu crkvenih prilika Rab je baštiniio tradiciju punog civiteta kao sjedište jedne od naših najranijih biskupija, i pored Zadra bio najbrojniji strukturom članova koji su pripadali duhovnom staležu od biskupa, kaptola, nižeg svećenstva i redovništva. Crkva je ostala “uspravna”, sa svojim nedirnutim posjedima, i k tome dodatno financirana državnim novcem na ime odštete za ukinutu desetinu, osim nižih i nikome potrebnih sastavnica klera koje nisu služile javnodobrotvornoj svrsi. Unatoč velikom sveukupnom broju svećenstva, ne bilježimo primjere da članovi njihovih obitelji možebitno materijalno potpomognuti, ulaze u viši, prijelazni, pučko-građanski sloj. Očito su njihovi srodnici potjecali iz rapskih sela, u kojima su i dalje ostali živjeti bez ikakve mogućnosti integracije u gradsko stanovništvo.

Iz popisa stanovništva, na temelju vitalno-statističkih podataka prikazali smo povijesnodemografsku sliku rapskog gradskog stanovništva 1810. godine za francuske uprave. Ona je staleški ustrojena i na društvenoj ljestvici u Rabu upravo je tako bila važna. Zapažena je čvrsta obiteljska jezgra kod svih iskazanih društvenih skupina, ali je formirana samostalno prema drugim obiteljskim srodstvima i svojstvima. U sveukupnom broju stanovnika grada Raba velik je udio plemićkih obiteljskih zajednica te pridruženih članova njihovih kućanstva na služnosti, što potvrđuje njihovu političku moć i gospodarsku snagu. Na osnovu obrađenih podataka o broju djece zaključujemo da je prevladavala mlađa populacija iz svih staleža, što je bio sigurni fertilni zamašnjak prirodnom kretanju grada.

Po iskazanim prezimenima i njihovim porodičnim korijenima, može se ustvrditi da su u gradu prevagu nosila starosjedilačka rapska prezimena. Novo stanovništvo udomljavalo se ženidbenim vezama ili prirodom posla (zanimanja) te je brзом adopcijom u gradu omogućilo primjeren suživot, kao i razvoj nove rapske "biološke vrste".

Strateško i gospodarsko značenje otoka i grada Raba stoljećima je bilo veliko, ali ne u tolikoj mjeri za francuske uprave, zbog toga što su nove okolnosti preusmjerile cjelokupan tijek političkih zbivanja i upravo je to bio početak nepovoljnog razdoblja rapske povijesti kada je ovaj otok bio prepušten sam sebi. Reljefni otočki smještaj uz prirodnu pogodnu kontrolu, omogućavao je oduvijek nesmetan pomorsko-trgovački promet i razmjenu dobara, kao i vojno-obrambenu zaštitu od izvanjskih napadača kada su pomorsko-trgovački tokovi kojima je životni ritam rapske privrede protjecao drugim smjerovima. Ove su datosti oblikovale njegovu gradsku-gospodarsku lepezu djelatnosti, i time omogućile migracijska kretanja. U pogledu zanimanja primjetan je broj obrtnika doseljenih iz austrijskih zemalja, gdje su obrti bili raznovrsni i profilirani, kao što je veći broj domaćeg stanovništva bio orijentiran na pomorsku gospodarsku granu. Rabljani se nisu bavili zemljoradnjom, što gradu daje neosporni pečat urbaniteta.

Josip Celić

The Population of the City of Rab According to the Census of 1810

Summary

The census of the city of Rab from 1810 was composed during the French administration in Dalmatia, and thus it belongs to the pre-statistical period of demographic sources. On the basis of obtained vital and statistical indicators, it depicted a historical and demographic image of the city population of Rab, which was still organised in estates (nobles, bourgeois, commoners and members of the clergy). The census determined the number of the denizens of the city of Rab, together with their family and household structure.

In the census, the importance of the family within all the aforementioned social groups is noticeable. In the total number of the denizens of the city of Rab, a large proportion of noble family units is visible, including associate members of households in their service, which confirms the political power and economic strength of the city nobility. On the basis of processed information on the number of children, it may be concluded that the younger population prevailed in every class, and this was certainly the fertile flywheel for the natural increase of the city's population.

Also, based on the analysis of the economic structure, it may be concluded that the strategic and economic significance of the island and city of Rab was great for centuries, but during the French administration new circumstances transferred the entire course of political events to the mainland, which continued also after the new centre of power, Vienna, established its grip over Dalmatia, marking the beginning of an unfavourable period in the history of Rab.

This historical and demographical analysis covers also indicators of some types of diseases and even more types of disability of the population of Rab, which can be perceived as endemic.

Key words: the city of Rab, census, the year 1810, family structure, socio-economic structure, historical demography